

Гъэтхапэм и 13-м АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэр хадзыщтых

№ 45 (19810)

2011-рэ илъэс

ШЭМБЭТ
ГЪЭТХАПЭМ и 12

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИГЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ПРЕЗИДЕНТЫМ ИЗЭУКІЭГЪУХЭР

Хэдзынхэм республикэр зэрафэхъазырым тегушылагъэх

Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхъаклушынэ Аслъан АР-м хэдзынхэмкІэ и Гупчэ комиссие и Тхъаматэу Хъут Юрэрэ комиссием исекретарэу ХъацІэцІэ Фатимэрэ тыгуасэ зэлукІэгъу адырилагъ. Гъэтхапэм и 13-м АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэм республикэр зэрафэхъазырым ахэр тегушылагъэх.

УФ-м изаконодательствэ диштгъу хэдзынхэр реклоКІынхэ зэрэфаер Тхъаклушынэ Аслъан пэублэм кышчылагъ. Ащ пае чІыплэ хэдзекІо комиссиехэм ялофшІэн зэрэзэхашэрэм, хэдзыплэ участкэхэр шынэгъон-чъагъэм ишапхъэхэм зэрадиштгэхэрэм, нэмыкІ лъэныкъохэмкІа Иофхэм язытет республикэм ипащэ къакІоупчІагъ.

Хъут Юрэ кызырІуагъэмкІэ, гъэтхапэм и 13-м зэхашэшт хэдзынхэм республикэр афэхъазыр. Мы мафэм хэдзыплэ участкэ 263-у Иоф зышІэштхэр Иофтхъабзэм зэрэфэхъазырхэр Гупчэ комиссием ыуплэкІугъ. Ащ даклоу цІыфхэр кызыекІо-

лэшт чІыплэхэр мэшІогъэкІосэным ишапхъэхэм зэрадиштгэхэр МЧС-м икыулыкыушІэхэм агъэунэфыгъ. Мыекъопэ районым ит поселкэу Тульскэм ихэдзыплэ участки 2-р шапхъэхэм зэрадиштырэм кы-хэкІыкІэ, хэдзынхэр зыщызэхашэшт нэмыкІ унэхэр къагъотыгъэх, ахэм ящыкІагъэри аІэ-кІагъэхъагъ. Адыгеим щыпсэурэ нэбгырэ мин 333-м ехъум хэдзынхэм ахэлэжъэнху фитыныгъэ яІэшт.

Хэдзынхэм ахэлэжъэшт кандидатхэм ащыщхуэ зы мандат зІэ хэдзыплэ койхэмкІэ нэбгыри 119-рэ, партийнэ спискэмкІэ нэбгырэ 338-р къагъэлъэгъуа-

гъэх. ЫпэкІэ нэбгырэ 20-мэ якандидатурэхэр тырахыжыгъэх. Хэдзын кампанием илъэхъан тхъаусыхэ тхыль 22-рэ Гупчэ комиссием кыІэклэхъагъ, 2006-рэ илъэсым а пчъагъэр 160-м кІахъэщтыгъ. Хэдзынхэр рэхъатэу, законом диштгъу зэхэщэгъэнхэм пае ащ хэлэжъэрэ партиехэм яІыкІохэр хэдзын комиссиехэм ахэтыштых, Иофтхъабзэр зэрэрекІоКІырэм ахэр лыплъэщтых.

— Хэдзынхэм ахэлэжъэрэ партиипІымы, кандидатхэми амалэу яІэхэр зэфэдэнхэр, хэу-кыоныгъэ е зэмызэгъыныгъэ кыхэмкІау кампаниер редгъэкІоКІыныр типшгъэрылгъэ шъхъаІ, — кыІуагъ Тхъаклушынэ Аслъан.

Мы тхъаумафэм тиресубликэ щызэхашэшт хэдзынхэм альпыплъэнэу къэкІошт УФ-м и ЦИК и Тхъаматэ иапэрэ гуадзэу Станислав Вавиловыр.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Гъэтхапэм и 14-р — адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

Адыгэ Республикэм щыпсэухуэ лытэныгъэ зыфэт-шІыхэрэр!

Адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Мафэ фэшІ тышгъуфэгъушІо. Лъэпкъхэм язэкъошныгъэ, яззгурыІоныгъэ ыкІи ятарихъ шІэгъэ итамыгъэу мы мэфэкІыр тиреспубликэ щыхагъэунэфыкІы.

Адыгабзэу ижъыр лъэхъаным зылъапсэ кыищегъэ-рэм тхыбзэ иІэ зыхъугъэр я XIX-рэ лІэшІэгъум ыгузэгъухэм адэжъ — просветитель цІэрыІоу Бэрсэй Умарэ апэрэ адыгэ хъарыфылгъэр Тифлис 1853-рэ илъэсым кызыщыдегъэкІыр ары.

Непэ адыгабзэр лъэпкъ ззгурыІоныгъэм, зззгъыныгъэм яцыхъэшІэгъу лъапсэу щыт. Законэу «Адыгэ Республикэм щыпсэурэ цІыф лъэпкъхэм абзэхэм яхылаІагъ» зыфи-Іорэм ишІуагъэкІэ Адыгэ Республикэм щыпсэурэ цІыф лъэпкъ пстэуми абзэхэр кызытэненжъынхэмкІэ, хэхъо-ныгъэ ашІыным пае зэфэдэ фитыныгъэхэр ягъэгъоты-гъэнхэмкІэ амалхэр зэкІэ щыІэх.

Адыгабзэр ыкІи литературэр гурит, апишгъэрэ, профессиональнэ еджанІэхэм ащызэзгыахІэхэрэм япчъагъэ илъэс кэс нахъыбэ зэрэхъурэм уимыгъэгъушІон лъэкІы-рэн. Дунаим ихэгъэгъубэм ащыпсэурэ тилгъэпкъэгъухэм бзэр зэрагъэшІэнымкІэ республикэр лъэныкъо пстэумкІа ІэныІэгъу афэхъу.

Адыгеим ис цІыфхэм абзэхэм афэсакыгъэныр, лІэ-шІэгъубэмэ къаКІоцІ зэлукІэгъэ культурэ кІэным анаІэ тырагъэтыныр къэралыгъо хабзэм иорганхэм, кІэлэ-егъаджэхэм ыкІи студентхэм, бзэшІэныгъэм фэлажъэ-хэрэм ыкІи журналистхэм, усаКІохэм ыкІи прозаикхэм, тиреспубликэ щыпсэурэ пстэуми апишгъэрэ мэхъанэ з-ратырэ Иофыгъоу тапэкІа кээнэжъын фэе.

ТичІыплэгъу лъапІэхэр, мы мэфэкІ мафэм тышгъуфэ-лэаІо гъэсэныгъэмрэ шІэныгъэмрэ алъэныкъокІэ гъэхъэ-гъаКІэхэр шгъушІынхуэ, шгъунасынышІонэу, шІоу щыІэр кыижъудэхъуэ шгъупсэунэу.

Адыгэ Республикэм
и Президентэу ТХЪАКІУШЫНЭ Аслъан
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм
и Тхъаматэу Анатолий ИВАНОВ

ШъунаІэ тешъудз!

ШъуиупчІэхэр фэжъугъэзэнхэ шъульэкІышт

Лъэхъанэу тызыхэтым диным чІыплэ гъэ-нэфагъэ щыубыты хъугъэ, ащ епхыгъэуи цІыфхэм упчІабэ апаишгъэ кыеуо. Ащ тыкыт-кырыкІыгъэ, республикэ гъэзетитІум — «Адыгэ макъэмрэ» «Советскэ Адыгеимрэ» — гъэтха-пэм и 14-м редакцием къетэгъэблагъэ муфтией Емыж Нурбий.

Ныбджэгъу лъапІэхэр! Муфтиим упчІау фэжъугъэуи шгъушІоигъохэр ншІорыгъэишгъу кэишгъутынхэ шъульэкІыштых телефонэу 52-10-32-мкІэ («Адыгэ макъэр»).

Мафэу телефон зэдэгъушІэгъур тыхъаКІэ зыдыщы-тиІэщтым ащ шгъуиупчІэхэр фэжъугъэзэнхэ шъульэкІы-штых сыхъатыр 14.00-м кыищегъэжъагъэу 16.00-м нэс те-лефонэу 52-10-32-мкІэ.

Гъэтхапэм и 14-р адыгабзэмрэ адыгэ тхыбзэмрэ я Маф

Университетым щызэІукІэщтых

Тигъэзет макъэ кызырегъэІугъэу, гъэтхапэм и 14-м адыгабзэм и Мафэ фэгъэхьыгъэ зэІукІэ Адыгэ къралыгъо университетым щыкІошт. Ащ хэлэжъэщтых ыкІи кышыгушыІэщтых шІэныгъэлэжъху Бырсыр Батырбий, Едыдж Батырай, ХьакІэмыз Мирэ, Абрэдж Ачэрдан, Хьуажь Нурыет, МэщфэшІу Нэдждэт, «Адыгэ макъэм» иредактор шъхьа-

Іэу Дэрбэ Тимур, Адыгэ телевидением тематическэ программэхэмкІэ иотдел ипашэу Тэу Замирэ, Адыгэ кІэлэегъэджэ колледжым икІэлэегъэджэу Анзэрэкъо Светэ, Адыгэ республикэ гимназием щезыгъэджэху ГьукІэлІ Марыет, Мыекъопэ кІэлэцІыкІу ІыгъыпІэу N 9-м икІэлэпІоу ШІуцІэ Фатимэ ыкІи нэмыкІхэр.

Министрэр афэгущІуагъ

Хабзэ зэрэхъугъэу, илъэс къэс бзылфыгъэхэм я Дунэе мафэ ипэгъокІэу АР-м хэгъэгу кІоцІ ІофхэмкІэ иминистрэу кулыккъу зыхьыгъэ фэхыгъэхэм янэхэм, яшъхьэгъусэхэм афэгущІо.

Мы илъэсым ащ фэдэ гуфэбагъэ зыхэлъ зэІукІэгъоу кІуагъэм министрэу Александр Сысоевыр кышыгушыІэзэ, бзэджашІэхэм апэуцужьыгъэ зыпсэ зыгъэтІылыгъэхэр зэрашымыгъушшэщтыхэр, ахэм къапэблэгъэхэм анаІэ зэратырагъэтыщтыхэр

кыІуагъ. Пшгъэрылхэр зыгъэцакІэзэ зидунай зыхъожьыгъэ нэбгырэ 17-р агу къагъэкІыжыгъ.

ЗэхьокІыныгъэхэр кулыккъум зэрэщыкІохэрэм емылтыгыгъэу, къекІоІлагъэхэр Іофыгъоу зыгъэгумэкІыху министрэр зыщагъэгъозагъэхэмкІэ ищыкІэгъэ ІэпыІэгъур аригъэгъотынэу ыгъэгугъагъэх. КІэухым бзылфыгъэхэм Александр Сысоевыр афэгущІуагъ, къэгъагъэхэмрэ шІухьафтынхэмрэ аритыгъ.

Рэмэзан агу рихьыгъ

Къуаджэу ШэхэкІэишхор пшыноу цІэрыІохэмкІэ зэрэзэІащІэрэм имызакъоу, ащ кышыгъуагъэ кышгъуакІохэм ящытху хьІушъо Шапсыгъэм щыІугъ. Тинахьыжъхэм къагъэнэгъэ хэбзэшІухэр къуаджэм иныбжьыкІэхэм лъагъэкІуатэ. Ахэм ашыщ искусствэхэм якІэлэцІыкІу еджапІэу Хьаджыкъо дэтым шеджэрэ Аклэгъу Рэмэзанэ.

Адыгэ къашъомкІэ кІэлэегъэджэу Дзыбэ Мурат ыгъэсэрэ Рэмэзанэ джырэблагъэ Шгъачэ шыкІогъэ я II-рэ Урысые зэнэкъокъоу «Музыкальный фрегат» зыфІорэм илауреат хугъэ. ШэхэкІэи иартист ныбжьыкІэ «Къамэхэм якъашъоу» кышыгъэхэмкІэ апэрэ степень зІІэ диплом кыфагъэщышагъ. КІалэм икъэшгъуакІэ фестивалым еплтыгъэхэм яжюри-м лъэшэу агу рихьыгъ, анаІэ кытырадзагъ. Культурнэ форумым изэхэщакІохэм общественнэ организациеу «Самгъурым» ищытху тхыкІэ ар кыыхагъэщыгъ. Гъэтхапэм Железноводскэ щыкІошт Урысые зэнэкъокъоу «Звездная россыпь» зыфІорэм Аклэгъу Рэмэзанэ рагъэблэгъагъ. **НЫБЭ Анзор.**

Апэрэу зэнэкъокъугъэх

ЕсынымкІэ зэнэкъокъухэр АдыгеимкІэ МВД-м апэрэу щыкІуагъэх. Спорт обществэу «Динамэм» икомандэ 16 ащ хэлэжъагъ.

Хэгъэгу кІоцІ ІофхэмкІэ министрэм игуадзэу Александр Ермиловым ар кызыІуихыгъэ, мыщ фэдэ спорт лъэпкъымкІэ республикэм апэрэу зэрэщызэнэкъокъухэр хигъэунэфыкІыгъ. Адыгеим иправэуху-

мэкІо кулыккъухэм зэкІэми яллыкІохэр кызырэкІоІлагъэхэр ащ кыІуагъ.

Апэрэ чІыпІэр кыдзыхыгъэр Мыекъуапэ и ОВД испортсменхэр арых, яІонэрэ чІыпІэр кыыхыгъ МВД-м иаппарат икомандэ, ящэнэрэр щынэгъончъагъэмкІэ федеральнэ кулыккъоу Адыгеим щыІэм испортсменхэм афагъэщышагъ.

Гъэзетеджэр кыкІэлупчІэ

Ыуасэ кыратыжъынэу щыта?

Цыфым сэкъатныгъэу иІэм елгытыгъэу, техническэ амал зэфэшъхьафхэр (машинэ, курэжые, лъэщэ бэщхэр (костыльхэр е нэмыкІхэр) ежъ иахъщкІэ ыцщфэу мэхъу, чэзыур кынынсыфэ, къралыгъо ахъщкІэ кыфащэфыфэ емыжэу. Арзущтэу зыхъукІэ, а техническэ амалым ыуасэ унагъом кыфырагъэгъэзэжъынэу щыта?

Мы упчІэм джэуап кыритыжыным пае зыфэдгъэзагъ УФ-м социальнэ страхованиемкІэ и Фонд Адыгэ РеспубликэмкІэ и Къутамэ иотдел ипашэу ШатІыкъо Тимур.

Ащ кызырэтІуагъэмкІэ, 2005-рэ илъэсым кыщегъэжъагъ ащ фэдэ унашъо заштагъэр ыкІи ар загъэцакІэрэр. Арзущтэу цыфым, сэкъатныгъэ зІІэм ищыкІагъэу, зэригъэгъотын фаеу хугъэ техническэ ама-

лым ыуасэ ащ ратыжыщтыгъ. Ау мы унашъор кызыфагъэфедзэ, цыфхэм къахъкІыщтыгъэх пкъыгъо лъапІэхэр ащэфыхэмэ, гушыІэм пае, телевизорху дикторым кыІорэр кытезыхтхэрэм афэдэху сомэ мини 150-рэ фэдиз зыуасэхэр, хьафизэхэм апае телефон лъапІэхэр, еІланэ а ахъщэм къафырагъэгъэзэжъын фаеу кІэдэуцтыгъэхэр (анахъэу кьэлэшхохэм ащыпсэухэрэр).

Ащ кыхъкІыкІэ, 2011-рэ илъэсым имэзае кыщегъэжъагъэу мы унашъом зэхьокІыныгъэ фашІыгъ. Урысыем юстициемкІэ и Министертвэ джы ыухэсыгъ сэкъатныгъэ зІІэ цыфым ежъ-ежырэу зэригъэгъотыгъэ техническэ амалым ыуасэ къралыгъом кызырэгъэгъэжыщт шыкІэр: ВТЭК-м, врачхэм якомиссие а цыфым ищыкІагъэу ылыгъэгъэ, ащ иреабилитацие программэу физэхагъэууагъэм а пкъыгъор, амалыр кышыцІэлъытагъэмэ ары нылэп. Ащ фэдэ компенсацием икьэтын фэгъэхыгъэ унашъор мэфэ 30-м кыыкІоцІ ашы.

ТигушыІэгъу кызырэр-

хигъэщыгъэмкІэ, мы Іофыгъом фэгъэхыгъэу узыщыкІэлупчІэщтых Урысыем социальнэ страхованиемкІэ и Фонд ичІыпІэ Къутам ары. Ащ пае пІыгъын фае паспортыр, товарнэ ыкІи кассовэ чекхэр.

Зигугъу кьэтшІыгъэ Іофыгъом фэгъэхыгъэ упчІэхэмкІэ УФ-м социальнэ страхованиемкІэ и Фонд Адыгэ РеспубликэмкІэ и Къутамэ иІофышІэхэр ІэпыІэгъу кышыгуфэхъунхэм фэхъазырых. **ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.**

НэбгыриплІ хэкІодагъ

МэфэкІ мафэм, гъэтхапэм и 8-м, республикэм игъогухэм хугъэ-шІэгъи 4-у атэхъухьагъэмэ нэбгыри 4 ахэкІодагъ, нэбгыри 5-мэ шъобж хьылъэхэр атешагъэхэ хугъэ.

Къалэу Мыекъуапэ иурамхуэ Курганнэмрэ Титовымрэ зышызэхэкІыхэрэм дэжъ лъэсрыкІо гъогур зэпызычыщтыгъэ пшгъэ-шгъэжыем автомобилэу ВАЗ-217230-м иводитель тэхъагъ. Ащ ыпкъ кыкІыкІэ шъобж зэфэшъхьафхэр тешагъэху пшгъэшгъэжыер симэдджэщым нагъэсыгъ.

Мы пчыхъэ дэдэм сыхъатыр 10-м гъогоу «Мыекъуапэ — Джаджэ — Псыбай» зыфІорэм рыкІоштыгъэ «Приорэм» кІэрысыгъэм рулыр фэмыгъэІорышІэу игъогоу текІи, зэпыригъэзагъ. Ежыри дисыгъэ кІэлэ ныбжьы-

кІэхэм ашыщи хэкІодагъэх, нэбгыритІу фыкъогъэ зэфэшъхьафхэр ателъэу симэдджэщым ашагъэх.

Гъогоу «Мыекъуапэ — Гъозэрыплъ» зыфІорэм ия 29-рэ километрэ дэжъ амыгъэунэфыгъэ хьадитІу кышцагъотыгъ. Оперативнэ-лгыхъон Іофтхьабзэу зэрэхъагъэхэм яшІуагъэкІэ ВАЗ-21124-м кІэрысыгъэ водителыр лъэсрыкІуитІум кызыратехъагъэр агъэунэфыгъ. Шъобж хьылъэу атешагъэ хугъэхэм апкъ кыкІыкІэ а чІыпІэм апсэ щыхъкІыгъ. Зызыгъэбылгыжыгъэ

Къэбар зэфэшъхьафхэр

ЗисэнэхъаткІэ ІэпэІасэр къэлъэгъошт

Къэлэ зэнэкъокъоу «2011-рэ илъэсым икІэлэегъэджэ» зыфІорэр Адыгэкъалэ игурыт еджапІэу N 2-м щырагъэжъагъ. Ащ иторжественнэ кызыІухын кьалэм ипашэ игуадзэу Г. Джамырзэр, гъэсэныгъэмкІэ гъэІорышІапІэм ипашэу М. ТхьалІыр хэлэжъагъэх. Джырэ щыІакІэм кІэлэегъэджэм мэхъанэ зэриІэр хагъэунэфыкІыгъ, хэлажъэхэрэм гъэхъагъэхэр ашІынху ахэр къафэлъІуагъэх.

«Ілъэсым икІэлэегъэджэ анахъ дэгъу» зыфІорэ цІэр кыдахыным фэбанэх еджапІэу N 1-м сурэтшІынымкІэ ыкІи черчениемкІэ икІэлэегъэджэу М. Хэкужыр, еджапІэу N 2-м инджылызыбзэмкІэ икІэлэегъэджэу С. УдыкІакор, еджапІэу N 3-м нэмычыбзэмкІэ щезыгъэджэху С. Ешыгуаор, Хьалгъэ-къое еджапІэм географіер щызыгъэшІэрэ А. Хэжыр, Псэ-кьупсэ еджапІэм адыгабзэмрэ литературэмрэкІэ икІэлэегъэджэу С. Къэращэкъор ыкІи ублэпІэ еджапІэм Іут Ф. ЛэупакІэр. Зэнэкъокъур едыгъо зэфэшъхьафхэмкІэ зтеутыгъэ. Ащ икІэхуэхэм къагъэлъэгъошт анахъ кІэлэегъэджэ дэгъоу республикэ зэнэкъокъум хэлэжъэщтых.

Жъыгъор агъэлъапІэ

Шьолыр отделение «Урысыем ипенсионерхэм я Союз» зыфІорэм ыцІэкІэ нэжъ-Іужьхэр зыщалыгъэх интернатэу Абадзехскэм дэтым зэрыгъэкІэхэр машинэу «Зануси» ыкІи медицинэ псэуалъэхэр шІухьафтын фашІыгъэх.

Союзым ипашэу Р. Пэнэшъур, ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэхэмкІэ министрэм игуадзэу А. ЛъэпцІэ-рыкъор интернатым бэмышІэу ихъэкІагъэх. Нэжъ-Іужьхэм ахэр гушыІэгъу афэхъугъэх, япсэукІэ изытет нахьышІу шІыгъэнымкІэ амалхэр къазрафагъотыщтых араІуагъ. Япенсие епхыгъэ Іофыгъохэр зэхэфыгъэ хъуным пае мобильнэ офисэу пенсиехэмкІэ Фондым иІэр афагъэкІонэу интернатым чІэхэр кыкІэлъэлугъэх.

ІофшІэным икІэхуэхэр зэфэхьысыжъыгъ

Красногвардейскэ район симэдджэщым имедицинэ совет зэхэсыгъоу иагъэм 2010-рэ илъэсым ашІэгъэ ІофшІэныр щызэфэхьысыжъыгъ. Ащ хэлэжъагъэх АР-м псауныгъэр кьэухъумэгъэнымкІэ и Министерствэ иІыкІоу Хь. Хьаткьор, псауныгъэр кьэухъумэгъэным иІофышІэхэм япрофсоз итхьаматэу Л. Усачевар, амбулаториехэм ипашэхэр, нэмыкІхэри.

Район симэдджэщым иврач шъхьалэу Р. Канаян яІофшІэн кызыэфихьысыжъыгъэ, районымкІэ демографіем иІофыгъохэм ащигъэгъозагъэх, зидунай зыхъожьыхэрэм анахъэу афэхъурэ ушъхьагъухэм, псауныгъэм изытет алгыІэсыгъ. Джащ фэдэу псауныгъэр кьэухъумэгъэным исистемэ Іофыгъоу иІэхэми врач шъхьалэм ягугъу кышыгъ. Врачхэм япчъагъэ процент 49-м нэсы нылэп, ахэм янахьыбэр пенсионерых. Гъомылапхъэхэм ауасэ кызырэдэкІолягъэм ыпкъ кыкІыкІэ сымаджэхэр зэрагъашхэрэм кышыкІагъ.

Район администрацием ипашэ игуадзэу А. Федорко а Іофыгъохэм зэрашыгъуазэр ыкІи ахэм ядэгъэзыжъынкІэ ІэпыІэгъу кызырафэхъушхэр кІэхуым хигъэунэфыкІыгъ.

водителыр поселкэу Каменно-мостскэм кышцаубытыгъ.

Джащ фэдэу Теуцожь районым игъогоу «М4-Дон» зыфІорэм кьутырэу Кэзэзым игъунэгъоу, автомобилэу 21140-р зезыфэщтыгъэм фэмыгъэІорышІэу зэрыкІоштыгъэ гъогум текІи, щызэпыригъэзагъ. Водителыри дисыгъэри Адыгэкъалэ исымэдджэщ чІэлъых.

Хугъэ-шІэгъэ пстэуми лъапсэ афэхъугъэр водителхэм сакыныгъэ кызырзыхамыгъэфагъэр, псынкІэ зекІоныр кызырэхыхыгъэр, ямыгъогу зэрете-хьагъэхэр ары.

ГъоурыкІоным хэлэжъэрэ пстэуми шапхъэхэр амыукъонху Къэралыгъо автоинспекцием иІофышІэхэр къаджэх.

ЛЪАЩЭКЪО Зар.

ГИБДД-м иниспектор.

Зэкӕлӕри кызыщӕжӕрӕр унагъор ары. Мафӕ кӕс тищӕлакӕ нах кӕин мӕхъу. Ныбжыкӕлӕхэм Ioфшӕпӕ агъотырӕп, лӕжӕпӕлӕр игъом атырӕп, ны-тыхэм кӕиныгъуабӕ кӕафыкӕокӕы. Ясабийхэм ялыгъын ищыкӕлӕгъӕхэр зӕрагъотылӕжыӕхэрӕп. Кӕлӕхэр, шӕны зӕрӕхъугъу, кӕу кӕежӕрӕ пстӕу-ми аӕлӕхӕпсых. Мылӕку зылӕм зыкӕыщӕрамыгъӕ-нӕным фӕшӕ кӕлӕцӕыкӕлӕм ащыщхэр бӕзджӕшӕлӕгъӕм дахыӕх. Непӕ кӕлӕцӕыкӕлӕхэр кӕалӕм нурамхэм алӕ щӕигъу, лӕалохӕу атетых. Ахэм узӕплӕыкӕ гур мӕклоды. Анӕгухэр игъуагъӕх, шӕоицӕу фӕпагъӕх. Кӕӕпшӕнӕу щыт ахэм яна-хыбӕмӕ янӕ-ятӕхэр ешъуаӕлохӕу, унагъомӕ зӕзз-гъыныгъӕ арымылӕу зӕрӕщытхэр. Непӕ кӕалӕжыгъӕ щылӕмӕ рашъужы, ясабийхэм апылӕынхӕу, агъӕшхӕнхӕу уахтӕ ялӕп. Джащ фӕдӕ ны-тыхэр ясабиймӕ апымылӕхӕзз яӕлӕлӕхэр еджапӕм кӕычӕлӕгъӕкӕых, зымы щымыщхӕу гъогум кӕытенӕх. Зыгорӕуштӕу ашъхӕ алыгъыжыным пӕе бӕзджӕшӕлӕным зыраты. Мыхъо-мышӕлӕгъӕ зезыхӕрӕр зӕрӕппӕнӕн фаер зыдашӕжымы, гъогу тӕрӕз рыкӕлонхэм дӕгӕлӕхӕрӕп. Ау зыныбжӕ имыкӕугъӕхэм пчыныжӕ зыщахыӕр ӕчреждениехэм зачӕлӕфӕхӕкӕ, яӕлӕлӕгъу ащ цагъӕклон фаеу мӕхъу, шъхъадж «кӕы-лӕжыгъӕм» елытыгъу тыралъхъагъӕр епчыныжы.

Кӕӕлогъӕн фае тиучилищ фӕдӕхэр кӕалӕу Вла-дикавказ, Сверд-ловскӕ ыкӕи Ле-нинградскӕ хӕку-хэм зӕращылӕхэр. Ахэм пчъагъӕрӕ кӕащылӕзылӕ-жыгъӕ нӕбгыри 10 фӕдиз Мые-кӕуапӕ кӕаща-гъӕхӕу дӕсых. Ау зӕ нӕмылӕми мы кӕлӕцӕыкӕлӕхэм кӕалӕжыныу агу кӕыхъагъӕп. Сыда пӕомӕ ащ фӕдӕ

рылӕ шъхъалӕу зыфагъуӕуцужы-рӕр кӕлӕцӕыкӕлӕхэр щылӕныгъӕм хӕгъӕгъӕзжыгъӕнхэр, япсикӕ зыпкӕ игъуӕуцужыгъӕныр ары. Ащкӕ психологхэм, социальнӕ кӕлӕгъӕаджӕхэм Ioфылӕ агъӕ-цакӕ. Ioфтхъӕбзӕ зӕфӕшъхъаф-хӕу, зӕнӕжыгъӕу гъӕшӕлӕгонхӕу бӕ афызӕхӕшхӕрӕр. Кӕлӕцӕы-кӕлӕр езӕщынышӕ, мыхъун горӕм егупшысӕнӕу уахтӕ ратырӕп.

— Мы кӕлӕцӕыкӕлӕхэр адрӕ-хэм зӕратекӕырӕ щылӕп, — кӕе-луатӕ Саидӕ. — Ашхын зӕрамы-гъотырӕм, егъӕзыгъӕ щылӕкӕ зӕрӕлӕм кӕыхӕкӕу мыхэр ты-гъуагъӕх, бӕзджӕшӕлӕгъӕхэр зӕра-хъагъӕх. Мыхэм янахыбӕр кӕы-пӕблӕгъӕ цыфым ишӕлӕгъу кӕхъопсӕу кӕтӕджыгъ. Арышӕ, гуфӕбӕныгъӕ зыщыкӕлӕгъӕ кӕлӕ-цӕыкӕлӕхэм зӕрӕппӕIoфхэр, шӕу зӕрӕплӕгъуӕхэр зызхъагъӕ-шӕкӕ хӕт фӕдӕуи кӕыодӕлӕх, кӕлӕхъужыныуи ашъхӕ кӕы-хъӕжыӕрӕп.

— Шӕлӕу атыралъхъагъӕр аухӕу, кӕлӕцӕыкӕлӕхэр ядӕж кӕо-жыкӕ зыхъукӕ сӕры мӕшӕокум изыгъӕтӕхъажыӕхэрӕр, — еIo училищым ипӕщӕ пӕуныгъӕ Ioфшӕлӕнымкӕ игуадзӕу Адышӕс Аслӕан. — Зӕп-пӕоп зӕрӕслӕ-гъугъӕр кӕлӕцӕыкӕлӕхэм анӕ-псыхэр кӕаӕлохӕу, мӕшӕокум кӕысшӕуикӕыжыӕхӕу, янӕ кӕы-зӕрежӕрӕр ышӕлӕз, «сышъу-мыгъӕкӕлӕж, сщыны, сызы-кӕлӕжыкӕлӕ сшӕрӕп сшӕлӕ-штыр» аIoу. Тӕри тӕсӕжышӕ, загъорӕ тынӕпс кӕытшӕоIo, тыгу афӕгузӕ тӕтӕлӕшъыжыӕх. Интернетымкӕ кӕытфӕтхӕх, «тхъашъуегъӕпсӕу» гущылӕхэм-кӕ зыкӕытфагъӕзӕу макӕп кӕы-зӕрӕхӕкӕырӕр. Ащыгъум зӕкӕ зӕлӕгъӕр зӕрӕмыхъаулыер кӕыд-гурӕIo ыкӕи тӕркӕ ащ нах гу-шӕлауоу щылӕп.

Социальнӕ кӕлӕгъӕаджӕу Елена Шестаковам кӕызӕри-луагъӕмкӕ, Сбербанкым зӕзз-гъыныгъӕ зӕрӕдашылӕгъӕм те-тӕу кӕлӕцӕыкӕлӕхэм картӕкӕ-хэр кӕафызӕлуахыгъӕх, зыте-фӕхӕрӕм стипендиӕ ыкӕи ах-щӕ тынхэр афырагъӕхӕх. Стипендиер сомӕ 600 фӕдиз мӕхъу. Кӕлӕцӕыкӕлӕм ахъӕр янӕ-ятӕхэм афигъӕхыныу фае зыхъукӕ, директорым ишӕ зӕлӕу картӕкӕм илӕым щыш раты.

Илӕси 10 хъугъу училищым хъызмӕт Ioфхэр щызезыхӕрӕ Джарымӕкӕо Аскӕр зӕрӕхи-гъӕуныфӕкӕыгъӕмкӕ, учили-щым иматериальнӕ-техни-ческӕ базӕ илӕс кӕс нах дӕгу мӕхъу. Ашхыштым, зы-шӕлӕзштым ащыкӕлӕхӕрӕп. Непӕ пӕлӕгъогогъо агъахӕх. Джащ фӕдӕу кӕлӕцӕыкӕлӕ поли-клиникӕм иврачӕу Хъагъупӕ Эммӕ мафӕ кӕс кӕаӕлоз кӕлӕ-цӕыкӕлӕхэм япсауныгъӕ лӕплӕз. Кӕкӕу кӕрӕлон хъум, теджӕн, сӕнхъат горӕ зӕдгъӕгъотын Ioм-м, администрацием ылӕӕкӕ кӕыганӕрӕп.

Училищым щалыгъ кӕлӕцӕы-кӕлӕхэм гущылӕгъу тазыфӕхъум кӕыталуагъ мыщ шылажӕхӕрӕм лӕшӕу анаIo кӕызӕратетыр, дӕ-гъоу кӕызӕрафыштытхэр. Щы-гъын дӕгъуӕхэр ащыгъых, ятӕплӕ уегъӕразӕ. Игъо кӕсӕу мыщ зы-чӕлӕкӕыжӕкӕлӕ гухӕлӕу ялӕхэм тазыкӕлӕуцӕлӕм, мыщ фӕдӕ уч-реждениехэм ачӕлӕмфӕжыныхэм тетӕу зӕрӕпсӕуштытхэр кӕыталуагъ. Еджӕнхӕу, Ioф ашӕлӕнӕу, яныб-джӕгъуӕхэм афӕдӕу пӕсунхӕу, щылӕнхӕу фаех.

Кӕлӕр Фатим.

Сурӕтхэм арытхэр: Хъут Ас-лӕан; училищым щалыгъ кӕлӕцӕыкӕлӕхэр.

ГЪОГУ ПХЭНДЖ ТЕХЪАНХЭМ СЫДА ЛЪАПСЭ ФЭХЪУРЭР?

Зӕфӕшылӕгъӕ шӕылӕм тет Мыекӕопӕ хъушъхъафыкӕыгъӕ профессиональнӕ училищыр Урысӕе Федерацием и Уголовнӕ кодекс кӕыдыхӕлӕгъагъу зы-ныбжӕ имыкӕугъӕ Ioтахохӕу мыхъо-мышӕлӕгъӕхэр зезыхъа-гъӕхэм пӕуныгъӕм ыкӕи егъӕджӕ-ным алӕныкӕокӕIo педагогиче-скӕ еклолӕкӕIo гъӕнӕфагъӕ зыщы-кӕлӕгъӕхэм атегъӕпсыкӕыгъ. Мы училищыр УФ-м гъӕсӕныгъӕм-кӕIo и Министерствӕ епхыгъу мӕлажӕ. Джыдӕдӕм ащ пӕщӕны-гъӕ дызӕрехъӕ гъӕсӕныгъӕм иIo-фылӕIo гъӕшлуагъу Хъут Ас-лӕан Тыркубий ыкӕом.

Джырӕблагъӕ ащ гущылӕгъу тызыфӕхъум кӕызӕрӕтилуагъӕм-кӕIo, мыщ сабыеу шеджӕхӕрӕр мыхъо-мышӕлӕгъӕ зезыхъагъӕхэр, гъогу пхӕндж техъагъӕхэр арых. Шъхъадж «кӕылӕжыгъӕм» елы-тыгъу хъыкуным пӕлӕр кӕа-фегъӕнафӕ ыкӕи кӕытыралъхъа-гъӕр епшыныжы. Непӕ зӕфӕ-шылӕгъӕ шӕылӕм тет профес-сиональнӕ училищым кӕлӕ-цӕыкӕIo 40-м ехъу щалыгъ, ахэм аныбж илӕс 11-м кӕыщегъӕжыагъу 18-м нӕсы. Аныбж илӕс 18 зӕрӕхъоу атӕлӕшъыжы.

— Мыхъо-мышӕлӕгъӕ зышӕлӕгъӕ кӕлӕцӕыкӕлӕхэр регион 20-м кӕехъум кӕрашых, — еIo Хъут Аслӕан. — Мары бӕмышӕлу зы кӕлӕцӕыкӕIo Вологда кӕырашыгъ. Ащ нӕмыкӕIo Ioтахохэр Татар-стан, Тульскӕ хӕкум кӕырашын-хӕу тӕж. Адрӕ гурыт еджапӕхэм афӕдӕу, мыщи программӕ гъӕн-фагъӕкӕIo щетӕгъаджӕх. Непӕ ахэр классибл мӕхъу, я 5-рӕ классым кӕышъублагъу я 11-рӕ классым нӕс. Ащ нӕмыкӕIo, кӕ-лӕцӕыкӕлӕр мыщ дӕкӕыжмӕ ышъхъӕ ылыгъыжыны ылӕ-кӕыным пӕе штукатур, чыр-быш зӕтелхъ, пхъашӕ зыфӕ-пӕощт сӕнхъатхэр ятӕгъӕгъо-тых. Мастерӕу мыщ Ioф щызы-шӕхӕрӕм Ioпӕлӕсӕныгъӕшхо ахӕлӕ. Мары гъӕтхӕпэм и 15-м чырбышӕзӕтелхъхъӕм яреспу-бликӕ зӕнӕжыгъӕу тиучилищӕ шы-клошт. Ханскӕм, Красногвардей-скӕм, Дондуковскӕм сӕнхъатхэр зыщызӕрагъӕгъотыхӕрӕ учили-щӕхӕу адӕтхэм кӕарыкӕыгъӕ кӕлӕцӕыкӕлӕхэр зӕнӕжыгъӕуцыхъ. Тӕ тикӕлӕцӕыкӕлӕхӕри ащ хӕлӕ-жӕнхӕу тӕгъӕхъазырых. Джащ

фӕдӕу кӕлӕлӕлӕхэм Ioтахохэм Ioфшӕлӕнышхо адызӕрахъӕ. Са-бийхэр гъогу занкӕ зӕрӕтыра-щӕжыштытхэм фӕгъӕхыгъӕ Ioф-тхъӕбзӕ гъӕшӕлӕгонхэр афыз-хӕшх. Ашӕлогъӕшӕлӕгонхӕу еж-хӕри ахэм кӕахӕлажӕх, мӕфӕкӕ зӕхӕхӕхэр зӕхӕшх. Анахъ гъӕ-хъагъӕ зышылӕгъӕ кӕлӕцӕыкӕлӕхӕу еджӕнымкӕIo, спортымкӕIo, Ioф-шӕлӕнымкӕIo, нӕмыкӕлӕмкӕIo кӕа-хъщыгъӕхэр Краснодар дӕт зыгъӕпсӕфылӕ гуӕчӕм тӕщӕх. Ащ нӕмыкӕIo тикъушъхъӕхэр кӕятӕгъӕплӕыхъӕх, гъӕмафӕрӕ хым тӕщӕх. Джащ фӕдӕу кӕлӕ-хэр спортым лӕшӕу пыщагъӕх. Арышӕ, пӕуныгъӕмкӕIo ахэм мӕ-хъанӕшхо ятӕты. ФутболымкӕIo кӕымӕфӕ зӕнӕжыгъӕм хӕлӕжа-гъӕх. Футбол цыкӕлӕмкӕIo Все-российскӕ зӕнӕжыгъӕу Анапӕ щыклоштым тикомандӕ хӕлӕжӕ-нӕу зегъӕхъазыры. Джащ фӕдӕу психологхэм, социальнӕ кӕлӕ-егъӕаджӕхэм кӕлӕлӕхэм Ioф адашӕIo.

Хъут Аслӕан кӕызӕрилуа-гъӕмкӕIo, гъӕтхӕпэм ыкӕлӕхэм адӕж Новосебастопольскӕм щырӕIo базӕм кӕлӕцӕыкӕIo-хэр ащӕжыштытх. ЫпӕкӕIo ар Адыгейм иеджӕпӕIo-интернатӕу щытыгъ. Джы УФ-м гъӕсӕны-гъӕмкӕIo и Министерствӕ унашъоу ышылӕгъӕм тетӕу, мы мазӕм ыкӕIo-хэм училищыр агъӕкощыжы. Джырӕ уахтӕм ащ гъӕцӕкӕIo-жыны-гъӕкӕлӕжыны Ioфшӕлӕнхэр щӕклох.

— КӕасIo сшӕIoгъу мы ба-зӕр кӕытатыжыныным, тыкощы-

жыныным Президентӕу Тхъаку-шынӕ Аслӕанрӕ Премьер-ми-нистрӕу Къумпӕыл Муратрӕ яла-хышӕлу зӕрӕхашылъхъагъӕм пӕе лӕшӕу тазӕрафӕразӕр, — еIo Аслӕан. — Джащ фӕдӕу АР-м гъӕсӕныгъӕмрӕ шӕлӕныгъӕмрӕкӕIo иминистрӕу Беданӕкӕо Рӕмзӕн-рӕ сӕрыр мы Ioфыгъом фӕгъӕ-хыгъу Москва пчъагъӕрӕ ты-кӕлуагъ. Нӕужым кӕӕлӕ шъхъалӕм комиссие кӕикӕи, ащ хӕтхэм ти-Ioфхэм язытет зыщагъӕгъозагъ. Уплӕӕкӕлӕнӕу ашылӕгъӕхэм ате-гъӕпсыкӕыгъу джы тыздӕкӕIo-жыштыт базӕр зӕрӕнахъ дӕгъур хагъӕуныфӕкӕыгъ.

Тыкӕызтегушылӕрӕ учрежде-нием нӕбгырӕ 96-рӕ Iут. Кӕлӕ-егъӕаджӕхӕмрӕ кӕлӕлӕлӕхӕмрӕ ямызакъоу, мафӕми чӕщымы кӕ-лӕцӕыкӕлӕхэм ахӕтхӕу кӕулыкӕу зыхъыхӕрӕр ялӕх.

— Мыщ Ioф щызышӕлӕхӕрӕр, зӕкӕIoми хъунӕу, Новосебасто-польскӕм кӕӕкложыштытх, — еIo пӕщӕм. — Сыда пӕомӕ мыщ бӕшӕлӕгъу тытегушылӕгъах. Ащ-кӕIo кӕасIoмӕ сшӕIoгъу нӕмыкӕIo чыпӕм тиучилищӕ зӕрӕкложы-рӕм пӕе Ioпӕлӕсӕныгъӕшӕлу зы-хӕлӕ Ioфышӕлӕхэр тиучилищӕ зӕрӕчӕимыныштытхэр ыкӕи ащ мӕ-хъанӕшхо зӕреттырӕр. Магадан кӕыщегъӕжыагъу Калининград нӕс кӕлӕцӕыкӕлӕхэр кӕарӕкӕых. Тиреспубликӕ щышхӕу нӕбгы-ритӕлу мыщ чӕс. Мы илӕсым иIoныгъо мазӕ ехъулӕу джыри нӕбгырӕ 50 фӕдиз таджӕ кӕа-щӕнӕу щыт.

агу кӕыхъанӕу уахтӕ аратырӕп. Шуагъӕ кӕытӕу кӕлӕцӕыкӕлӕм изыгъӕпсӕфылӕ уахтӕ зӕрӕфы-зӕхӕшштым мыпшыжыӕхӕу кӕлӕлӕлӕхэр пылтых. Ежхӕми дӕгъоу зӕрафыштытхэр кӕагу-рылуагъу агукӕIo нах рӕхъат хъужыгъӕх.

Кӕлӕцӕыкӕлӕхэм янӕ-ятӕхэр кӕалыкӕлонхӕу фитыныгъӕ яIo. Ащ фӕдӕхэм апае хӕхыгъӕ унӕ шъхъаф хӕт. Кӕлӕцӕыкӕлӕр зӕр-дӕсын фӕе пӕлӕу хъыкумым ыгъӕнӕфагъӕр зиухыкӕIo ушӕтын-хэр рагъӕтыжыӕх, документӕу ищыкӕлӕгъӕхэр фагъӕпсых, зӕрӕ-кӕожыштыт щыгъынхэр, билет-хэр фӕшӕфых. Ioтахохэм ыныбжӕ илӕс 16 имыкӕугъӕ хъум, учи-лищым иIoфышӕIo кӕыгъоу ар зы-щыпсӕурӕ чыпӕлӕм ещӕжышӕ, занкӕIoу янӕ-ятӕхэм е кӕлӕцӕы-кӕлӕхэм алыплӕрӕр органхэм аретыжы.

Аслӕан ежӕ исӕнхъаткӕIo кӕ-лӕгъӕадж, илӕс 25-рӕ гъӕсӕны-гъӕм фӕлӕжыагъ. Ащ щыщӕу илӕс 15-м зӕфӕшылӕгъӕ шӕылӕм тет хъушъхъафыкӕыгъӕ профес-сиональнӕ училищым щылӕ-жыагъ. Сабийхэр шӕу елӕгъуӕх. Ахэм афӕгумӕкӕIo, гъогу занкӕIo тыришӕжыныхӕу фай. Цыфы пӕпчӕ ышъхъӕкӕIo кӕыхихыгъӕ щылӕныгъӕ гъогум рӕкло, зекIo-кӕIo-шылӕIo гъӕнӕфагъӕхэр илӕх. Зӕмышлуныгъу е зӕмызгъы-ныгъу цыфхэм азыфагу кӕита-джӕхӕрӕм сыдигъокӕIo лӕапсӕ афӕхъурӕр шӕныр, шышкыагъӕр, зекIoкӕIo-шылӕлӕхэр арых. Джа-хэр кӕыдилытӕхӕзӕ исӕнхъат рӕлажӕ.

— Непӕ тызгъӕгумӕкӕырӕр цыфым ищылӕкӕIo, тилӕпкӕ, тикӕлӕхэр ары. Мыщ кӕычӕлӕфӕ-гъӕ кӕлӕцӕыкӕлӕхэр цыфыгъӕ шӕпхӕхӕм атедгъӕуцужыныхэм тыпылӕ. Янӕ-ятӕхэм кӕызӕрӕта-тыгъӕм фӕдӕу псауныгъӕ ялӕу зӕ-рӕттыжыштытхэм тыналӕ тет. Та-пӕкӕIo хъукъоныгъӕхэр амышылъ-жыныхӕу, хъапс Ioф кӕапымытӕ-джӕжыныу тыфай. Зӕрӕтфӕлӕ-кӕIo талӕӕлӕлӕ гъӕбылӕгъӕкӕIo кӕамытхъужыныным фӕшӕIo. Ioфы-гъо шъхъалӕу тилӕхэм ащышхӕр зӕрӕтфӕлӕштытхэр, зӕрӕдгъӕшхӕштытхэр, шӕлӕныгъӕ зӕрӕдгъӕгъоты-штыр.

Мы училищым методистӕу Ioф щызышӕлӕр Хъут Саидӕ кӕызӕрилуагъӕмкӕIo, анахъ пшӕ-

Гур зыдакIорэм кIошъурэр лIышIу

ИцIэ кIахэнэжымэ лIаиIэгъумэ ШыIэна ащ нахъ насып! АхэтынкIи хъун силэгъумэ Ащ фэдэ щытхъум нэсын. КЪУМШЫЛ Къадырбэч

ШыIэх цIыфхэр щытхъум кIэмынэцIхэу, ащ емыжэхэу, ыгу кызырэрIорэм тетэу псэухэу, лажьэхэу, шIушIэныр ягъогогъоу, цIыфыгъэр яIашэу, гу зылъамытэжъэуи щытхъур кызыфалэжъэу, щыIэныгъэм хэмыкIокIэжъын жъуагъоу кыханэхэу. Ахэм афэдэу игъаиIэ кыхыгъ, шIукIэ ыцIэ лъэпкъым кыхэнэгъ зэлъаиIэрэ хирургэу, а сэнэхъатым Тхэм кыфигъэхъугъэу алытэщтыгъэ ЖэнэлI Заурбий Долэтчэрые ыкIор. Мы лIыр сэ дэгъу дэдэу сымышIэщтыгъэми, зэрэсичIэпIэгъум, сигъунэгъу кIоджэ цIыкIоу Тыгъургъой кызырэщы-

хъугъэм сарыгушхоу цытыгъ, игугъу ашIэу зызэхэсхыкIэ, зэкIэми язгъаиIэ сIошIэгъуагъ сэри ащ шхъэклафэ зэрэфэсIыбрэр, зэрэзгъэлъапIэрэр. Ар кызыхэкIыщтыгъэр тикъуаджэхэмкIэ тызэрэзгъунэгъугъэм изэкъуагъэп (сэ Лахъыцкыуае сыщыи), сятэ операцие хылыгъ ашIын фаеу зэхъум, ЖэнэлI Заурбий нэмыкI цыхъэ зэрэфимышIыгъагъэр, ищыIэныгъэ ащ ыIэ рилъхъэ зэрэиIошIэгъуагъэр ары. Ащ ыцIэ кызырэрIорэ шIыкIэм цIыфхэм лытэныгъэу Заурбий фашищтыгъэр кыхэщыцтыгъ, ищытхъу зэхэзымыхыгъэ Адыгэ хэкум кыгъотэжъога.

Сыд фэдагъа Заурбий? Сыдэуицтэу ар иныбджэгъухэм, илофшIэгъухэм, исэнэхъатэгъухэм, ригъэдджэгъэхэм агу кыи-нэжыгъа? Ахэм гуыцIэ фабэу Заурбий кыфIауагъэр зэкIэ кытхыжъын тIэкIынэп, агуи

кытарэмыгъабгъ, ау ащыцхэм ягукъэкIыжъхэм кIэкIэу та-кыщыуицун. Непэ ахэм IэнатIэу аIыгъхэр зэфэишъафых, ау ахэр зэкIэ ззыпхырэр Заурбий лытэныгъэу фаширэр ары.

тычIэхъагъэти, ащ кыпэгъо-кIыгъ зэлъаиIэрэ профессорэу комиссиет тхъаматэу иIагъэр ыкIи зыгуиэгъэIысхъагъ. Зыдгъэхъазырынэу зытэублэм ащ кыIогагъ: «Заурбий, илъэс псаум о Iоф зыдэпшIагъэхэм загъэхъазырыжъынэу шыта?!» Ти КIэлэгъаджэ тэри кыдгъэу-кIытэжыгъэп.

Институт ужым мы сымэджэ-щым кызысэгъэзжыкым, Заурбий врач шхъаIэм хирургие IофхэмкIэ игуадзэу Iоф ышIэ-щтыгъ. Ау етIани уахътэ кы-хыщтыгъ хирургыгъэр зырыфэн ыIэкIыщт чIыпIэ зэфэишъаф-хэм афэгъэхъыгъэу гушыIэгъу кытфэхъунэу, кытфэсакъынэу. Ренэу ар кытIыплъэщтыгъ, ар тэри зэхатшIэщтыгъ. Тыфэрэзагъ ти КIэлэгъаджэ.

ДЖАМЫРЗЭ Лидие, врач-эндокринолог, илъэс 20-м ехурэ Заурбий Iоф дишIагъ:

— Заурбий зэкIэми кIахэ-зыгъэщырэ шэнэу хэлъыгъэхэм ащыц нэфэIоныр, Iофыр зытет шыпккэр ымыушъафныр. Зэ-лукIэ горэ тиколлективкIэ тIэмэ, врач шхъаIар арыми, ащ игуа-дзэхэр арыми, шыкIагъэхэр кыхагъэщыхэ хъумэ, зыми ыцIэ гъэнэфагъэу кыраIоштыгъэп, пстэуми афэгъэхъыгъэу кэгъу-шIэщтыгъэх. Заурбий ежэ-щтыгъ зэкIэри кэгъушыIэфэ, етIанэ ежэ кыдэкIыти, «В об-щем так» ыIоти кыригъажъэти, Iофыр зытет шыпккэр ыкIи зэ-рщытын фаер кызысхыфжы-щтыгъ охътаби тыримыгъэкIуа-дэу. Зыпари ымыушъафIоу, ымыгъэцIыкIоу шыпккэр кы-Iон ыIэкIыщтыгъ. Зыгорэм «ыгу рыхышIтэпышъ, ыгу хэ-кIыштышъ, кызсIоштэп» зыфэ-пIоштыр ышIэщтыгъэп.

Исээнэхъат хэшIыкIэу фыри-Iагъэм елгытыгъэм, кыхэзгъэ-щы сIлоигъу акъылышIоу, на-учнэ-теоретическэ шIэныгъэ Iэ-кIэлэу, лъэхъаным кIэу кызы-дихыерэм гъунэ лъифэу, шы-гуагъэу, ар ыIэ кыригъахъэу зэ-рщытыгъэр. Хирург Ипэлэсэ-щтыгъ, ащ Iэдэбыр, цIыфыгъэр, гукIэгъур кIыгугъэх. Ежэ шэн пытэ иIэу, цIыф пхъашэу щыты-гъэм, сымаджэхэми, ахэм ягу-псэхэми адэгъушыIэ зыхъукIэ, Iофыр зытет дэгъоу агуригъэ-Iон ыIэкIыщтыгъ, ежэ зигъэ-пагъэу, затыриIэтыкIэу щыты-гъэп, цIыфыгъэщы хэлъыгъ.

ИтеплэкIи, ыгукIи цIыф кы-бзагъ, сыд фэдэрэ лъэныкъом-кIи шысэтэхыпIэу щытыгъ. Ти-адыгабзэ гушыIэ дахэу хэтыр зэкIэ Заурбий епхылыIэн плъэ-кIыщт, зышIэщтыгъэхэм «арэу-щтэу ар щытыгъэп» алонэп.

АЦУМЫЖЪ Нурыет, хирург:

— Заурбий Долэтчэрые ыкIор 1978-рэ илъэсэм кыщегъэ-жъагъ зысIырэр, иаужырэ ма-фэхэм анэсэу ащ Iоф дэс-шIагъ. СэрыкIи, сIофшIэгъу-хэм ащыцхэу ащ Iоф дишIэнэу, пIуфэнэу зинасып кыхыгъэ-хэмкIи ар КIэлэгъэдджэ. Непэ

кызынэсыгъэми а цIыф шIа-гъом игугъу тшIы зыхъукIэ, ыцIэ кызырэрIорэм нахъыб «ти КIэлэгъаджэ» тIозэ тызэрэ-гушыIэрэр. АщкIэ Заурбий лъы-тэныгъэу фэтшIырэри, шIу зэ-рэтлэгъурэри, шхъэкIэфэны-гъэу фытиIэр зыфэдызери, иIэ-пэлэсэныгъэ, талантышхоу хэ-лыгъэм осэшхо зэрэфэтшIырэ-ри кыэтэгъэлъагъо. Бэп ащ фэдэ цIыфэу щыIэныгъэм узыщыри-хылыIэрэр. Заурбий ригъэджа-гъэхэр, исэнэхъаткIэ шIэныгъэу иIэр зэритын фаеу хъугъэхэр зэ-кIэ хирургие шIу алыгъуным фипIугъэх, «профессионал» зы-фаIорэ гушыIэм имэхъанэ нэб-гырэ пэпчэ епхылыIэн плъэкIэу ышIынхэм пылгыгъ мышъа-хыжъэу.

Заурбий ымакъэ Iэтыгъэу гу-шыIэу зэхэтхыгъэп, ащ гъунэ алыфэщтыгъ тэ сымаджэхэм тызэрадэгъушыIэрэми, адыгэ шэн-хабзэхэр зэрэдгъэцакIэхэрэ-ми, нэмыкIыбэхэми. ШыкIагъэу кыпхылабгорэр угу кыемиу кыуиIон, зыдуиэгъэшIэжъын ыIэкIыщтыгъ ти КIэлэгъаджэ.

Сэ сшъхъэкIэ сигуапэу кы-хэсэгъэщы Заурбий си КIэлэ-егъаджэу зэрэслытэрэм имы-закъоу, ты папкIэу сэрыкIэ зэ-рщытыгъэр. Ащ лъэшэу сырэ-гушхо, осэшхо фэсэшIы.

Хирургие — идунангъ, ащ ар щыпачыхъагъ. Чыжъэу плъэн, куоу гушысээн зыIэкIыщты-гъэ цIыфыгъэ ти КIэлэгъаджэ. Непэ медицинэр зынэсыгъэ лъэ-гапIэхэм ар кIахыуытагъэу щытыгъэмэ, шэч хэлъэп игу-шысэсэки, илофшIакиIэи уахъ-тэм ыпэ итэу джыри зэрэлэ-жэщтгъагъэм. Ау... Лъэшэу сы-щэгъуы шIу дэдэ ыIэгъуштыгъ-хэу икIорэлъф цIыкIухэр, ана-хъу Амин ары, медицинэр ащ кыхыхыгъэщ, ятэжэ фэдэ хъун-хэу, ишIушIагъэ, ищытхъу лъа-гъэкIотэнэу.

БОЛЭКЪО Махъмуд, хирургиемкIэ отделени-ем ипащ:

— Медицинэутир кысыухи 1974-рэ илъэсэм интернатурэр мы сымэджэщым шысIунэу сыкызэкIор ары Заурбий нэ-Iуасэ сызыфэхъугъэр. Нахъ бла-гъэу ар зысIагъэр хэку коми-тетым псауныгъэр кыухъумгъэ-нымкIэ иотдел ихирург шхъа-Iэу, сымэджэщым хирургиемкIэ иотделение Заурбий ипащэу, сэ Кошхъэблэ район сымэджэщым хирургиемкIэ иотделение ипащэу Iоф сшIэ зэхъур ары. Илъэси 4 арэуштэу тешIагъэу сэ сшIэны-гъэхэм ахэзгъэхъонэу еджакIо сыкIуагъ, кызысэгъэзжыкым, Заурбий зипэщэгъэ отделением сагъэкIуагъ. Сымэджэщым ив-рач шхъаIэ хирургиемкIэ ар игуадзэу, сэ мы отделением сы-рипащэу илъэси 5 — 6 фэдиз-рэ Iоф зэдэтшIагъэ.

ИгупшысакIэки, ишэнкIи Заурбий хирург шыпккыгъ. МакIэ ащ фэдэу сызрихыла-гъэр. Сэ кыхэзгъэщы сшIон-гъэр «Хирург шыпккы» зыфэ-тIорэ гушыIэр сыд фэдэрэ лъэ-ныкъокIи зэрэпэсыгъэр ары. Ар зыми щыщынэщтыгъэп, шып-ккэр сыдигъуи кылоштыгъ, ары лытэныгъэщы зыкIыфаши-щтыгъэри. Заурбий сэ сикIэлэ-егъэдджэгъэу сIон слъэкIыщтэп, ау ащ ицIыфыгъэ, иIыгъэ, иадыгагъэ, хирург шэн пытэу хэлъыгъэхэм сакIырыплъы-щтыгъ, сыгу рыхыштыгъэх, щыIэныгъэм илэныкыуабэхэм-кIэ сищысэтэхыпIагъ.

Зыгъэхъазырыгъэр ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

ХЪАГЪУНДЭКЪО Нур-бий, институтым щыде-джагъ, хэку сымэджэ-щым иврач шхъэлагъ:

— Цыфым анахъ баиныгъэ-шхоу иIэм — ащ ипсауныгъэ кыухъумэгъэным Заурбий егъа-шIэм фэлэжъагъ, ар пшъэрыл шхъаIэу ищыIэныгъэ гъогу щы-зыфигъэуцужыгъагъ. А Iоф мыпсынкIэр ифэшъуашэм те-тэу ыгъэцэкIэным пае Заурбий Тхэм дунаим кытыригъэхъо-гъагъэм фэдагъ.

Заурбий мэкъумэщышIэ уна-гъоу Тыгъургъой дэсыгъэм кы-хъухъагъ. КIэлэ дэдэзэ ятэ дуна-им ехыжыгъэти, IофшIэным кIэуцон фаеу хъугъагъэ. Зэо ыкIи зэоуж илъэс кыиэхэм иныбжы-кIэгъу атефэгъагъ, ау еджэныр чIидзыгъэп, ыгукIэ кыхыхыгъэ, зыкIэхъопсыщтыгъэ сэнэхъатыр зэригъэгъотыным, врач хъуным зыфигъэхъазырыщтыгъ. 1952-рэ илъэсэм ар Краснодар дэт мед-институтым чIэхъагъ, сэ 1954-рэ илъэсыр ары ащ нэIуасэ сызы-щыфэхъугъэр. Джащ кыщегъэ-жъагъэу зэныбджэгъушIу ты-хъугъ, илъэсипшI пчыагъэхэм а ныбджэгъуныгъэр пытагъэ, псы-хъагъэ хъугъэ.

Институтыр кызытэухым ыуж етIани щыIэныгъэм тыщы-зэрихылаIагъ — Теуцожэ рай-он сымэджэщым иврач шхъаIэу сызыщэтым, хирургиемкIэ отде-лением Заурбий ипэшагъ. Нэу-жым Адыгэ хэку сымэджэщым тыщызэдэлъжъагъ... Мыщ хирур-гиемкIэ иотделение пэщэныгъэ дзыэрехъэ зэхъум, исэнаушыгъэ, шIэныгъэу Заурбий иIэр нахъ кышыльгъэуагъ. Заурбий Ипэ-Iэсэныгъэщы зыIэ хирург мэхъу, цIыфхэм ащ ищытхъу аIоу, зэ-лэаиIэу, илофшIагъэ уасэ фа-шIэу, шIу алыгъэу илъэсхэр кызыэкIэлэкIох... ЗаурбийкIэ анахъ шIухъафтын лъапIэу шы-тыгъэр цIыфхэм уасэ кызырэр-фашищтыгъэр ары, кыи хэ-фагъэм сыдигъуи ар IэпыIэгъу фэхъуштыгъ пшъыр зыфэдэр ымышIэу, щытхъум емыжэу, ащ кIэмынэцIэу. Мафэ къэс сызэри-хылыIэрэ, дэгъоу сшIэрэ кIоджэ

кIэлэ кызырэкIом ащ фэди-з гукIуачIэ кызыдырихырэм, ащ фэди-з цыфыгъэ хэзылхъагъэм семыгупшысэп, ар сымыгъэ-шIэгъон слъэкIыщтыгъэп. Сы-дэуштэу зы нэбгырэм мыщ фэ-диз дэхагъэ хэлъын ыIэкIыра? Сыда ахэм альапсэр, якъежъа-пIэр? Ау джэуап кысфетыжы-щтыгъэп. ИщыIэныгъэки ишэн-кIи ар романхэм ахэт рыцарьхэм афэдагъ.

Зыщытхъужыныр, ышIэрэр ыгъэбэгъоныр, псауныгъэм са-тыу ришIыныр ащ ыгукIэ ыштэ-щтыгъэп. Коллективэу зыпашэм хэт пэпчэ пшъэдэкIыжъэу иIэр зэхыригъэщыкIыным, гъэхэгъэ-шIухэр ашIынхэм зэкIэри зэды-хэлэжъэнхэ зэрэфаем фипIу-щтыгъэх, ишIэныгъэ аритыным, Ипэлэсэныгъэу иIэм пэблагъэ ышIынхэм Заурбий ренэу пы-лгыгъ, ары ныбжыкIэхэм ащ лытэныгъэщы зыкIыфаши-щтыгъэри.

Заурбий илофшIагъэ кыралы-гъом осэшIу кыфишIыгъ: ор-денэу «Знак Почета», щытхъуцIэ-хэу «РСФСР-м изаслуженнэ врач», «Адыгэ Республикэм инародинэ врач», бгъэхалхъэу «СССР-м псауныгъэр кыухъумэ-гъэнымкIэ иотличник» зыфио-хэрэр кыфагъэщышоагъэх. ЯчыпIэгъу цIэрыло ыцIэ лIэуж-хэм кIахэнэным пае Адыгэкъа-лэ иурамхэм ащыц Заурбий ыцIэ фаусыгъ.

1999-рэ илъэсэм мэзаем и 14-м Заурбий дунаим ехы-жыгъ.

ЛЫШЭ Анатолий, 1967 — 1997-рэ илъэс-хэм хэку сымэджэщым иврач шхъаIэ Iэзэн IофхэмкIэ игодзагъ:

— 1952-рэ илъэсэм ибэдзэ-гъу мазэ, медицинэутирм тычIа-хъэ зэхъум, Заурбий нэIуасэ сыфэхъугъагъ, зы группэм ты-щызэдэдженэуи хъугъэ, 1967-рэ илъэсэм кышыгъэжъагъэу а зы сымэджэщым Iоф шызэдэт-шIагъ. Шэн шхъаIэу Заурбий кыхэбгъэщынэу щытхэр ицIы-фыгъ, шыпккыгъэ зэрэхэлъы-гъэр, пшъэдэкIыжъэу иIэр куоу

Тыфэбанэ зэрэтымгыэкӕодыщтым

Псышӕнӕ ыкӕи Тӕпсӕ районхэм адыгабзӕр зӕрагызӕрагъашӕ-щтыгъӕ системӕр хабзӕм зыщызӕ-бгыригъэзыжыгъӕм ыуж ащ цыфхӕм аналӕ тырарамыгъӕдзӕным фӕшӕ, акцие зӕфӕшхъафхӕр зӕхӕ-щӕхӕ фӕдӕу ашӕми, ӕфым зи зӕрӕхамышӕхӕрӕр, зӕримыгъӕгү-мӕкӕхӕхӕрӕр ыкӕи кызырӕрамы-дзӕрӕр хӕткӕи нафӕ.

Илӕс 20 фӕдизкӕ уӕзкӕ-ӕбӕжымы, Хылушӕ Шапсыгъӕм щыпсӕурӕ кӕлӕгъӕдӕж нахыжыжӕм адыгабзӕм изӕ-гъӕшӕн зӕхӕцӕгъӕным пае алӕкӕыщтыр зӕкӕ ашӕагъ. Кӕлӕцӕкӕлӕхӕм яныдӕльфы-бзӕ зыгъӕшӕнӕу фӕжыгъӕгъӕ кӕлӕгъӕаджӕхӕм чиновник-хӕми, ӕфым мӕхӕнӕу иӕр икӕуу кызыгурымылӕр ны-тыхӕми кыин макӕп арагъӕ-лӕгъугъӕр. Арӕуштӕу щытми, ӕфӕу рахыжыжӕгъӕр агъӕпсын алӕкӕыгъагъ, сабий пӕпчӕ инӕдылӕфыбзӕр лӕпкыым икӕн ибайныгъӕр рагъӕшӕн-хӕм пае хӕкӕлӕхӕр кыагъоты-гъагъх. Еджапӕхӕм ямыза-кӕу, кӕлӕцӕкӕлӕ ӕгъыпӕхӕм сабийхӕр зыщӕцӕрӕ уахътӕм кыыщӕгъӕжыгъӕу адыгабзӕр зӕрагъӕшӕщтым аналӕ ты-рагъӕтыгъ.

— Тылӕпкыбзӕрӕ тикүл-турӕр зӕдгъӕшӕнхӕмкӕ амалышӕхӕр анахӕу зыщыти-ла-гъӕхӕр я 90-рӕ илӕсхӕр ары, — ӕло шапсыгъӕхӕм яобщест-веннӕ парламент итхӕматӕу, «Адыгӕ Хасӕм» гъӕсӕныгъӕм-кӕ икомитет ипашӕу, Пшызӕ шӕолӕыр изаслуженнӕ кӕлӕ-егъаджӕу Гъошӕ Аслӕн. — Гушылӕм пае, сӕ ӕф зыщыс-шӕгъӕ гурыт еджапӕу Шӕ-хӕкӕишхом дӕтым адыгабзӕм-

рӕ адыгӕ литературӕмрӕ яз-гъӕшӕн тхӕмафӕм сыхъати 5 — 6 зӕрӕтырагъӕкӕуадӕщты-гъӕм нӕмыкӕу, дисциплинӕ-хӕу Адыгеим итарихӕр игео-графиерӕ афӕгъӕхыгъӕхӕр зы-щарагъӕхырӕ урокхӕри яла-гъӕх. Дисциплинӕхӕмкӕ кӕлӕ-еджакӕом кыфагъӕуцугъӕ оценкӕхӕр еджапӕр кызы-риухыгъӕр кӕзыушыхъаты-рӕ аттестатӕм кыыратхӕщты-гъӕх.

Этнокультурӕм фӕгъӕхыгъӕ сыхъатхӕр кызытӕбгъӕнӕнхӕр ӕф псынӕкӕу щытыгъӕп. Сы-хъат пӕпчӕ тӕрыкӕ мӕхӕнӕ зӕриӕр, лӕпкӕ шӕӕныгъӕр мыкӕосӕным пае ахӕр зӕрӕти-щыкӕлӕгъӕ шыпкӕхӕр тапӕ итхӕм агурыдгъаӕлӕщтыгъ, пы-тагъӕ хӕлӕу тапӕуцужы-щтыгъ. Ащ дӕжымы мыхъуми кыытӕдӕлӕуштыгъӕх, тызӕхӕхы-щтыгъ. Джы ӕфыр зӕпыры-гъӕззӕгъ шыпкӕхӕ хъугъӕ.

Шапсыгъӕхӕм я Хасӕ итхӕ-матӕу Кӕкӕхыу Мӕджыди ащ кыдырегъаштӕ.

— Тисабыйхӕм адыгабзӕр ягъӕшӕлӕгъӕнымкӕ щыкӕла-гъӕ горӕхӕр тилагъӕхӕми, нӕбгырӕ пӕпчӕ ныдӕльфыбзӕкӕ зӕр-джӕшӕурӕр тыгу кыыддӕлӕу ыкӕи тырыразӕу кыатӕлӕщтыгъ. Лӕпкыым ыбзӕ ныбжыкӕ-хӕм нахӕ дӕгъуу зӕрашӕщтым

ыкӕи зӕрагъӕфӕдӕщтым пае лӕпкӕ культурӕм, литературӕм, тарихымы афӕгъӕхыгъӕу слетхӕр, олимпиадхӕр, кон-ференцихӕр зӕхӕтцӕщтыгъӕх. Тхылхӕр кыыддӕгъӕкӕыщты-гъӕх, кӕлӕгъӕаджӕхӕм ӕпы-ӕгъу тафӕхъуштыгъ, кӕлӕхӕр зӕреджӕщт тхылхӕр, худо-жественнӕ литературӕр еджа-пӕхӕм ядгъӕгъотыщтыгъ.

Аужырӕ илӕсипшӕм адыга-бзӕм изӕгъӕшӕн кызылхыгъӕ, зӕшӕлӕхынкӕ кыныгъу дӕдӕ хъугъӕ ӕфӕтхӕабзӕхӕр кӕуцух. Кӕлӕеджакӕо пӕпчӕ тӕгъӕпсы-хыгъӕу тырагъӕкӕодӕщт ахъ-щӕр хабзӕм кыытӕлӕхы зӕр-хъугъӕм еджӕпӕ мӕынхӕр, ана-хъуу лӕпкыыбзӕр зыщызӕра-гъашӕхӕрӕр, чыпӕ зӕжӕу ри-гъӕуцугъӕх. Адыгабзӕр кӕлӕ-цӕкӕлӕ ӕгъыпӕхӕмрӕ еджапӕ-хӕмрӕ ачӕмылӕнӕу зӕрӕфае-хӕмкӕ ар джы ӕуытылӕпӕ ашӕи. Адыгабзӕр языгъӕхы-щтыгъӕ кӕлӕгъӕаджӕхӕу еджа-пӕхӕм илӕсыбӕр ачӕтыгъӕ-хӕр ӕф ашӕн амылӕкӕы-жыныу чыпӕ рагъӕуцух. Ахӕм еджапӕм ӕкӕыжыгъӕ-хӕри ахӕтых. Ныбжыкӕхӕри ахӕм ачыпӕ кыиуцонхӕм дӕ-гузӕжӕхӕрӕп, хабзӕм ясӕнӕ-хъат осӕ икӕу кызырӕфимы-шӕырӕр, зӕримыщыкӕлагъӕхӕр кыагурӕло.

Хабзӕр пытӕу кыыпкӕомы-тӕу, лӕпкӕ цыкӕлӕхӕм абзӕрӕ якультурӕр амылӕжы зы-хъукӕ зӕрӕкӕодыжыщтхӕр кыыгурымылӕм, мы ӕфӕу кӕ-уцугъӕр зӕшӕлӕхымы лӕкӕы-щтыгъ.

Пчӕагъӕхӕм кыауатӕ: икӕы-гъӕ лӕшӕлӕгъӕм ия 90-рӕ илӕс-хӕм адыгабзӕр еджӕпӕ 14-мӕ ащызӕрагъашӕщтыгъӕ, ахӕр Псышӕнӕ ыкӕи Тӕпсӕ район-хӕм ащылӕ кӕуаджӕхӕу Шӕх-кӕишхом, Шӕхӕпӕ, Ашапӕ, Мӕ-кӕупсӕ, Советкӕуаджӕм, Нӕ-

жыгӕ, Хъаджыкӕу, Псышӕу-пӕ (еджӕпӕиш), Цӕпс, Гъуа-кӕу, Агуй-Шапсыгъӕм адӕты-гъӕх. Нӕпӕ ныдӕльфыбзӕр щы-зӕрагъӕшӕшӕнӕу кызытӕна-гъӕр еджӕпӕиш ныӕп, Шӕх-кӕишхом, Хъаджыкӕу, Агуй-Шапсыгъӕ адӕтхӕр арых. Ахӕ-ми адыгабзӕм изӕгъӕшӕн икӕуу ащыгъӕпсыгъӕу пӕфӕлӕщтӕп. Адыгабзӕм ыкӕи адыгӕ лите-ратурӕм яурукхӕр расписани-ем хӕтыжыжӕп, джы ахӕр кружок-хӕм ащызӕрагъашӕх. Ащ угу кыӕгъӕкӕыжы илӕсипшӕ фӕ-дизкӕ уӕзкӕӕбӕжымы, шап-сыгъӕхӕм еджакӕрӕ тхакӕрӕ амылӕ зӕхъум арагъӕшӕнӕу зӕрӕрагъӕжыгъӕгъӕ шӕкӕлӕр. Мы лӕхъаным адыгӕ кӕлӕ-цӕкӕлӕхӕу адыгабзӕ зӕзыгъа-шӕхӕрӕр Псышӕнӕ район-кӕлӕ процент 30, Тӕпсӕ райо-нымкӕлӕ процент 15 ныӕп зӕ-рӕхъуӕхӕр.

— Бӕмылӕу Шӕхӕ гъӕс-ныгъӕм хӕхъоныгъӕхӕр егъӕ-шыгъӕнхӕм и Гулӕу щылӕм методистым иставкӕу ила-гъӕр тырахыжыгъӕ. Джынӕс адыга-бзӕр тшӕомыкӕодыным, ащ-кӕлӕ зыгъӕ хъугъӕ ӕфымгъӕхӕм хӕкӕлӕ кыафӕдгъотыным афӕшӕ ащ ишӕуагъӕ кыытӕкӕы-щтыгъ, — ӕло Мӕджыдӕ. — Мы ӕнатӕр Бӕусӕ Нинӕ дӕгъуу зӕрихъӕщтыгъ, ипшӕрылхӕр зӕрифӕшӕуашӕу ыгъӕцакӕ-щтыгъӕх. Джащ фӕдӕу, адыга-бзӕмкӕлӕ езыгъӕджӕхӕр кӕлӕ-егъаджӕхӕу Тӕпсӕ ыкӕи Псы-шӕнӕ районхӕм ӕф ащызы-шӕхӕрӕм ясекцие пӕщӕныгъӕ дызӕрихъӕщтыгъ. Нинӕ ӕф ышӕн ымылӕкӕыжынымы чиновникхӕмрӕ пӕщӕхӕмрӕ нагъӕси, еджапӕм ӕкӕыжыгъӕ.

Джы кыалӕм лӕпкӕ зӕфӕ-шӕхъафхӕм абзӕхӕр (адыгабзӕ-ри зӕрахӕтӕу) зӕрӕщызӕрагъа-шӕрӕм лыпӕлӕрӕ бзылӕфы-гъӕр ермӕлы, ар Гулӕм испе-циалистӕу Роза Кочконян ары.

Шапсыгъӕхӕм яныдӕльфы-бзӕ зӕрагъӕшӕнӕу амал зӕря-мылӕжымы мӕзӕу-мытӕлоу кра-им ыкӕи Федерацием якӕулы-кӕухӕм анӕсӕу кыӕтӕтыгъ, бӕ-рӕ зафӕдгъӕзагъ, ау тапӕкӕи джӕуап кызырӕтамытыжы-щтыгъӕм фӕдӕу, джыри щылӕп. Ащ кыкӕырӕп кыытӕфамыда-

гъӕм теуцӕлӕнышӕ, тытӕысы-жыныу. Хылушӕ шапсыгъӕ-хӕм я Зӕфӕсӕу шӕхӕу зӕхӕт-щӕщтым а ӕфымгъӕр джыри кыыщытӕтыщт. Зӕрӕлӕпкӕу теуытӕгъӕ пытӕ тшӕын фӕе тыбзӕ тымыгъӕкӕодыныу, адӕр лӕпкӕ пӕсӕумӕ тафӕдӕу тӕри ащкӕлӕ фитыныгъӕ тӕи. А фиты-ныгъӕр, кыытӕкӕыныштыми, кыӕтыухъумӕщт.

Аужырӕ лӕхъанхӕм тины-дӕльфыбзӕ гулӕсӕфӕу зӕдгъӕ-шӕнӕу амал зӕрӕтимылӕжымы хъӕтӕпӕмыхъ зӕрашӕырӕр мы-гъуашӕу, ау ар ӕфымгъӕошхо пшӕынӕу имыщыкӕлагъӕу кыып-шӕозыгъӕшӕырӕ пиар-акцие-хӕр кыалӕу Шӕхӕ щызӕхӕщ-хӕ хъугъӕ. Бӕмылӕу ащ кӕлӕ-еджакӕохӕр зыхӕлӕжыгъӕхӕ кӕлӕ олимпиадӕ адыгабзӕм-кӕлӕ, ермӕлыбзӕмкӕлӕ ыкӕи грузи-ныбзӕмкӕлӕ щызӕхӕщӕгъагъ. Адыгӕ купым хӕтыщт нӕбгы-рӕ 11-р ерагъӕу районным щы-рагъӕкӕу. Ар гъӕшӕлӕгонӕп адыгабзӕр икӕуу арагъӕшӕн фимытхӕу джырӕ егъӕджӕ-кӕлӕ системӕр агъӕпсыгъӕмӕ. Кӕлӕеджӕкӕуитфыр Шӕх-кӕишхом, тӕур Шӕхӕпӕ, пӕлӕр Хъаджыкӕу кыкӕыгъӕх. Кӕлӕ-егъаджӕхӕм кӕлӕеджакӕохӕр олимпиадӕм дӕгъуу фӕагъӕхъа-зырыгъагъӕхӕми, класс зӕфӕ-шӕхъафхӕм ащеджӕхӕрӕм афы-зӕхӕщӕгъӕ зӕнӕкӕокӕухӕм ахӕлӕжыны икӕуу еджапӕо ра-гъӕкӕушӕуӕгъӕп.

Интеллектуальнӕ турнирым хӕлӕжыгъӕ кӕлӕеджакӕохӕм текӕоныгъӕр кыыщыдӕзыхы-гъӕхӕр: я 7-рӕ классхӕмкӕлӕ — Лыф Ларис (Шӕхӕкӕишхом), я 8-рӕ классхӕмкӕлӕ — Мӕ-джӕджӕ Бӕлл (Шӕхӕкӕишхом), ахӕм якӕоджӕгъуу Ныбӕ Заи-рӕ кӕлӕеджӕкӕо анахыжы-хӕмкӕлӕ анахы шӕӕныгъӕ куухӕр кыыгъӕлӕгъуагъӕх. Ятӕонӕр чыпӕр кыафӕагъӕшӕошагъ Кӕкӕхыу Ларисӕ (Хъаджы-кӕу), Хъушт Сурӕгъ (Шӕхӕкӕи-шхом), тӕури я 7-рӕ классым щеджӕх. Ящӕнӕр чыпӕр Гъошӕ Фатимӕр (я 7-рӕ класс) Шыжы Светланӕр (я 8-рӕ класс) кыахыгъ, тӕури Хъаджыкӕу щыщых.

НЫБӔ Анзор.

Кӕгъӕлӕгъӕн

«Сыбзӕ тыгъӕу сӕ кыысфепсы»

Лӕпкӕ библиотекӕм крае-ведениемкӕлӕ иотдел ипашӕу Мыгу Сарӕ тызӕригъӕгъо-зӕгъӕмкӕлӕ, адыгӕ тарихымыкӕлӕ мӕхӕнӕ зылӕ хъугъӕ-шӕла-гъӕ пӕпчӕ тхылӕеджӕхӕм арагъа-шӕмӕ ашӕоигъуу, ежыхӕми яамалхӕм ялытыгъӕу, тхыгъӕ кыӕгъӕлӕгъӕонхӕмкӕлӕ кыра-ӕотыкӕи. Джащ фӕд адыга-бзӕмрӕ тхыбзӕмрӕ ямафӕ фӕ-гъӕхыгъӕри.

Ар зыгъӕхъазырыгъӕхӕр мы отделим иӕфымшӕхӕу Мӕр-тыкӕу Заремӕрӕ Айтӕчыкӕу Рузанӕр.

Адыгабзӕм фӕмыусагъӕу, идахӕ ымылӕагъӕу тиусакохӕм ыкӕи титхакӕохӕм кыахӕкӕы-щтыр макӕлӕ. Ахӕтӕпштыны ащ фӕдӕ. Сыда пӕомӕ кыӕжӕпӕ-

шӕхӕм алӕапсӕр ныдӕльфы-бзӕ-адыгабзӕр ары.

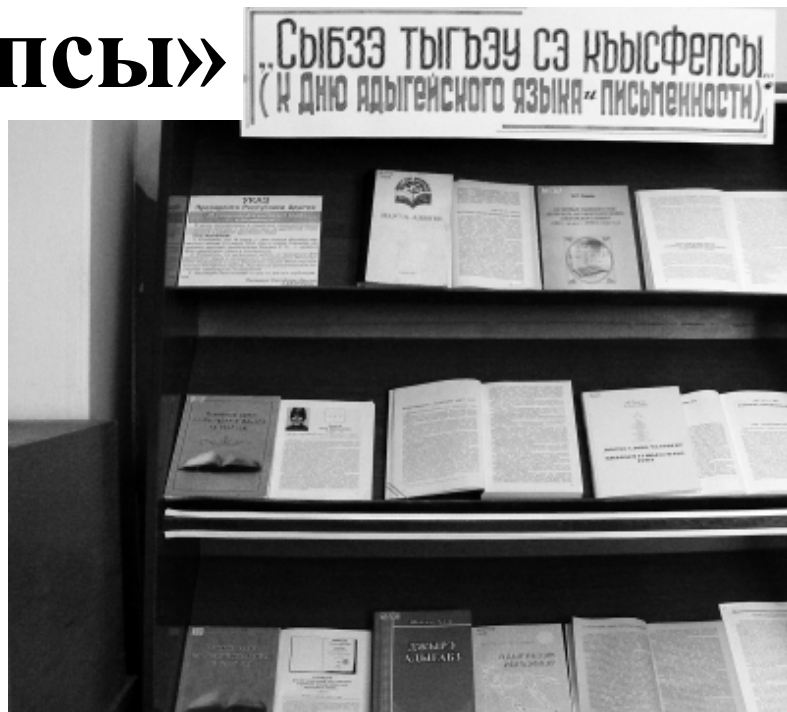
Хӕти иакыыл зытӕтеуцӕрӕм, зыщыщ лӕпкыым гушхуагъӕ фыриӕу, зӕрилӕкӕу, ыгу кыы-дӕлӕу, пӕлӕлӕ фӕбӕ ащ фӕло. Ау зыпшӕ укӕлӕжыныу щымы-тыр, пшыгъушӕнӕу амал зи-мылӕр, адыгӕ тхыбзӕр щылӕ хъунымыкӕлӕ, лӕапсӕ егъӕдзыгъӕ-нымкӕлӕ, адыгабзӕр шӕӕныгъӕ гъогум тецӕгъӕнымыкӕлӕ мы-пшыжыжӕу ӕф зышӕлагъӕхӕр ары. 1853-рӕ илӕсым Бӕрсӕй Умарӕ итхылӕу «Черкес бук-варь» зыфилӕрӕр ары кыӕ-жӕапӕ хъугъӕр. Нӕгумӕ Шӕ-рӕ бзӕшӕӕныгъӕмкӕлӕ ӕфшӕлӕ-гъӕшхо иӕ. Адыгабзӕр пшӕтӕ-мӕ, апӕр лӕгъӕохӕщӕу ащ инаучнӕ зӕхӕфын-зӕгъӕшӕн-

кӕлӕ щытыр ӕшӕхъӕмӕфӕ Даут.

Ахӕм аужылоу, наукӕм зӕз-гъӕушӕомбгъуштыгъӕр, бзӕшӕ-ныгъӕр лӕзныкыабзӕкӕ зыу-шӕтыщтыгъӕр тилӕ хъугъӕх: Кӕ-рӕщӕ Зӕйнаб, Шӕаукӕ Аскӕр, Тхъаркӕохъу Юныс, Гъыщ Нухъ, Абрӕдж Ачӕрдан, Блӕ-гъожъ Зулкӕарин, ахӕм анӕ-мыкӕлӕхӕри.

Кыӕгъӕлӕгъӕонным бзӕм ехы-лӕгъӕ тхылхӕр, научнӕ ӕфшӕла-гъӕхӕр, статьяхӕр, очеркхӕр щыгъӕфӕдагъӕх. Ахӕм адыга-бзӕм епхыгъӕ гулӕшысӕ гъӕ-шӕлӕгонхӕр кыагъӕуштых, ар Кавказым ис цыф лӕпкыхӕм абзӕхӕм анахыжыжӕу зӕрӕщы-тым гу лыуагъӕат.

МАМЫРЫКӕу
Нурит.

ШушIэныр ипшъэрылъ лъапIэу елъытэ

Адыгэ республикэ институтэу гуманитар ушэтынхэм апылбьым тарихьымкIэ иотдел инаучнэ IофышIэ шъхьалэу, тарихь шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу ЕмтIыль Разыет Хьаджэбирам ыпхьум ищыIэныгъэ ыкIи итворческэ гъогу афэгъэхьыгъ

Адыгеим къоджабэ ит, ахэм къащыхьугъэ кIалэхэмрэ пшъа-шъэхэмрэ ячылагъохэм шытхьур афалэжьыгъ. Чылагъоу Шынджые щыпсэухэрэр якъоджэгъу цIэрыIохэм арыгушхонхэ алъэ-кIышт. Ахэм ащыц ЕмтIыль Разыет Хьаджэбирам ыпхьур. ШIэныгъэмрэ гъэсэныгъэмрэ ащылэжьэрэ цIыфхэм Разыет дэгъоу ашIэ. Тиреспубликэ гурыт еджапIэ итынэпштын ар зычIэмы-хьагъэ. Разыет сыдыгъокIи екIолэкIэ дэгъу егъэджакохэм, административными къафыхихы-щыгъэ.

ЯлофшIэн шыкIагъэ горэхэр къыхигъэшинхэр арэп зыфакло-щыгъэр, егъэджен IофхэмкIэ IэпыIэгъу афэхьуныр ары апэрэ гухэлъэу илагъэр. Разыет дэгъоу ышIэщыгъэ педагогым илофшIэн кIынэу, творческэу зэрэщыгъэр. Егъэджакоу ицыхъэ зыгъэжы-жыу, лъэбэкъу пэпч ышырэм фэдэу, пэрыохъухэм къамыгъа-щтэу лъэгъапIэхэм якIуштыгъэ.

ЕмтIыль Разыет Тэхьутэмь-кIое районымкIэ поселкэу Мая-кым къыщыхьугъ. Ятэу Хьаджэбирам Ибрахимэ ыкIор поселкэм дэтэгъэ гъомылэпхъэ складым 1938 — 1942-рэ илъэс-хэм Iэшъхэтетэу илагъ. Фашистхэм аштэгъэ чылагъом цы-фэу дэсыгъэхэм, пIыхэм ащы-мыштэу, IэпыIэгъу афэхьушты-гъэ. 1942-рэ илъэсым партизан-хэм ыкIуачIэ къыхьыштымкIэ зэраделэщыгъэм пае фашистхэм аукагъэ. Шъузабэу кIэнэгъэ Аминэт Бэчыр ыпхьум сабыи-тфэу къыфэнагъэхэм япIун-лэжьын зыфигъэзагъ. Тыр зы-шъхьащымытыж сабыйхэр ашхьыштыр зыщалэщыштыр шимыгъэкIэнхэм чэци мафи Аминэт пылгыгъ, зэу лэжьаны-ми, зэу ужыми макIэп бэлажьэу аш зэпичыгъэр. Бзылфыгъэ пстэу чылэм дэсыгъэхэм афэ-дэу Аминэти унэгъо хьызмэтым пылгыгъ, колхозымы Iоф ши-шIэщыгъэ. ГушIогъо закъоу илагъэр исабыйхэр узынчъэ-хэу, ашхын щымыкIэхэу зэрэ-

псэуштыгъэхэр ары. Разыет игупсэхэр шIу дэдэ ылтэгъушты-гъэх, ныри, тыри щы-гъупшхэу мафэ гори, чэц гори къыхьы-щыгъэп. Ар лъэшэу афэрэзагъ ны-тыхэм. Ау ныр зыпэпшIын ду-наим тетэп. Разыети ар къыгурылоштыгъэ. Бэ-рэ ным дэжэ къаколоти,

бгъодэсыщыгъэ... «Сянэ сизакъоу сыкыгъанэщыгъэп, аш ишIу-лэгъу кIуачIэ къыситыштыгъ. Сянэ къысфэсакъыштыгъ, сы-кыгъэгъунэщыгъэ». СшIошъ мэху ным идесэхэр РазыеткIэ пкIэнчъэу зэрэщымытыгъэхэр. Аш ыгу шIушIэным фызIу-хыгъ. Ным ыпху сыдыгъокIи акъыл, зэфагъэ, шыпкыагъэ хэлъхэу зэрэпсэуштым гугъапIэу фыриIэр къэшъыпкэжьыгъ.

Гуманитарнэ шIэныгъэхэм дахьыхэу Р.Хь. ЕмтIыльым къы-зыригъэжыгъэр еджапIэм зычIэ-сыгъэ илъэсхэр ары. 1961-рэ илъэсым Къэбэртгэ-Бэлъкъар кIэралыгъо университетым ита-рихь отделение чIэхьагъ. Ар къы-зеухым гурыт еджапIэм IофшIэ-ныр щыригъэжыгъэ. Ипредмет-кIэ зэрэригъэджэщт методикэм илофыгъохэр куоу зэрэзригъэ-шIэщтым пылгыгъ. ЕмтIыль Разыет ипредметкIэ зыфэбгъэсэ-жын шылагъэп. 1966-рэ илъэ-сым район гъэзетым Шынджые щыц кIэлэгъэджэ ныбжьыкIэм фэгъэхьыгъэ гушыIэ фабэхэр итыгъэх. КIэлэгъэджэу Iоф зи-шIэгъэ илъэсхэм Разыет тыра-гъэгъушхуагъ лэгъапIэхэр зэ-риштэным. А лъэхьаным аш ыгу къыхьыгъэу научнэ IофшIэным диублэнэу. 1974-рэ илъэсым Разыет кIэлэгъэджэхэм яшIэны-гъэхэм защыхагъэхэр институт-тым тарихьымкIэ икабинет иза-ведующэу аштэ. IофшIэныр зэ-рикIасэр, ашкIэ зыфэбгъэсэжын зэрэщымыIэр институтым ипа-щэхэм шIэхэу къагурыIуагъ. 1969-рэ илъэсым «Тарихьыр еджапIэм зэрэщыбгъэкIуштыр» зыфиIорэ журналым къыщыха-утыгъагъ Разыет иапэрэ статьяу «Факультативхэр — шIэныгъэхэр нахь куоу ягъэшIэгъэхэмкIэ ама-лышIух» зыфиIорэр. А илъэсхэм Разыет къыIэкIэхьэх научнэ план-хэмрэ гухэлъхэмрэ. Аш соиска-тельствэр Кубанскэ кIэралыгъо университетым шызэхэгъэуцэ, кандидат диссертацие Iоф дишIэнэу регъажэ. Социальнэ-экономическэ ыкIи культурнэ

хэхьоныгъэу я XX-рэ лIэшIэгъум ия 20-рэ илъэсхэм яIофыгъохэр хэгъэгъу историографием зэрэ-щызэхэфыгъэхэм уагъэрэзэнэу щытыгъэп. ПшъэдэкIыж ин зы-хэлъ учебнэ-методическэ Iоф-шIэныр ыгъэцакIэзэ, аш уахтэ къыгъотыштыгъэ диссертацие итемэкIэ материалхэр къыгуго-инхэу. Хэгъэгъум иархивхэмрэ библиотекэхэмрэ Iофышхоу ащи-шIагъэхэм яшIуагъэкIэ диссер-тацие итхын ыкIэм фигъэ-кIуагъ. 1985-рэ илъэсым Разыет медалэу «IофшIэным иветер-ан» зыфиIорэр къыфагъэщыо-шагъ. 1992-рэ илъэсыр Р.Хь. Ем-тIыльым ищыIэныгъэкIэ гъэ-хьэгъэхэу илагъ, Кубанскэ кIэ-ралыгъо университетым канди-дат диссертациер къышигъэ-шъыпкэжьыгъ, Б.М. Джымэр игъусэу Адыгеим итарихькIэ я 8 — 9-рэ классхэм арысхэр реджэнхэу тхылъ къыдыгъэкIыгъ. КъэIуагъэм хьушты — Разыет ШынджыекIэ апэрэ бзылфыгъэ ученэ степень къызэрэтыгъэр. Джащ щыригъэжыгъэ наукэм екIурэ гъогу.

Разыет Хьаджэбирамэ ыпхьум идиссертацие гушыIэ дэхабэ къы-раIолагъ, шIэныгъэлэжхэм ха-гъэунэфыкIыгъ макIэу зэхэфы-гъэ темэ кIынымкIэ IофшIагъэр къызэрэдэхьугъэр. Шыпкыагъэ хэлъэу аш диссертациеи къы-шигъэлэзгъуагъ общественнэ-политическэ ыкIи хозяйственнэ шылаIэу адыгэ къуаджэм дэлы-гъэр зыфэдэр. Рецензентхэу та-рихь шIэныгъэхэмкIэ докторхэу Э.А. Шэуджэным, В.Н. Ратушняк, А.А. Алексеенкэм, Б.М. Джы-мэм, профессорэу В.Е. Щетне-вым яшIошIыкIэ, диссертацион-нэ ушэтынэм мэхъанэ шъхьалэу иIэр урысые обществэм ихозай-ственнэ шылаIэу иформакIэхэр къэгъотыгъэнхэ ыкIи алэ къыра-гъэхьанхэ зэрэфаер ары.

КIэлэгъэджэхэм яшIэныгъэ-хэм защыхагъэхэр институтым учебнэ-методическэ IофшIэнэу щигъэцакIэрэм дакIоу АКъУ-м итарихь факультети щырегъа-джэх, джащ фэдэу студентхэм педагогическэ практикэ шаре-гъэхьы. 1995-рэ илъэсым Ем-тIыль Разыет IофшIапIэкIэ Адыгэ республикэ институтэу гу-манитар ушэтынхэм апылбьым мэкIожы, ведущэ шIэныгъэ-лэжэ Iагъэуцэу. Гъэжыгъэ хэлъэу студентхэм яегъэджен зэрэзыхишэрэм фэшI Разыет 1998-рэ илъэсым шIэныгъэлэ-жыщIэу доцентыр къыфауасы.

Р.Хь. ЕмтIыльым иIэпIэсэ-ныгъэ ренэу хегъахъо. Ушэта-кIом гу алъетэ адыгэхэм ясо-циальнэ-экономическэ, полити-ческэ ыкIи якультурэ Iофыгъо-хэм. 2000-рэ илъэсым къыще-гъэжыагъэу Р.Хь. ЕмтIыльым ин-формационнэ-аналитическэ вестникым — научнэ журналэу АРИГИ-м къыдыгъэкIырэм инэ-кIубгъохэм итхыгъэхэр къащы-хеуты.

Аш истатыхэр я XIX-рэ лIэ-шIэгъум адыгэхэм тарихь иIо-фыгъохэм афэгъэхьыгъагъэх. Научнэ-ушэтын IофшIэным гъэхьагъэхэу щыриIэхэм апае 2001-рэ илъэсым ЕмтIыль Разыет АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэ-ныгъэмрэкIэ и Министерствэ и Щытхьу тхылъ къыфагъэщыо-шагъ.

2002-рэ илъэсым А.Ю. Кыр-гъыр игъусэу ЕмтIыль Разыет Адыгеим итарихькIэ я 8-рэ клас-сым зэрэщеджэщтхэ тхылъ къы-дыгъэкIыгъ. А илъэс дэдэм шIэ-ныгъэлэжэ цIэрыIоу, нартоведэу Хьадэгъэлэ Аскэр фэгъэхьыгъэ тхылъыр къыхиутыгъ. 2003-рэ илъэсым Разыет инаучнэ биогра-фиекIэ мэхъанэшхо илагъ. Аш имонографиеу «Социальнэ-эко-номическэ ыкIи культурэ хэхьо-ныгъэу адыгэ къуаджэм я 20-рэ илъэсхэм ышIыгъэр» зыфиIо-рэм осэшхо фашIыгъ. А илъэс-хэм Р. ЕмтIыльым научнэ-ушэ-тын IофшIэнэу зэрихьэхэрэм джыри зы темэ къахэхьуагъ — Адыгэ Республикэм ипсэупIэхэм яэнциклопедие. Адыгеим ичы-лагъохэм — къуаджэхэм, стани-цэхэм, селохэм ятарихь тхыгъэ-ныр пшъэдэкIыжышхо зыпыль IофшIэнэу зэрэщыгъэр аш къы-гурылоштыгъ. 2004-рэ илъэсым Р. ЕмтIыльым иапэрэ статыхэу ТэхьутэмькIое районым ичылэ-хэм афэгъэхьыгъэхэр къыхиуты-гъэх. Джыдэдэм Разыет Хьаджэ-бирам ыпхьур секторэу АР-м икъуаджэхэм афэгъэхьыгъэ ма-териалхэм якъэгъуоин ыкIи ста-тьяхэм ятхын афэгъэзагъэм ипаш. ЗэкIэмкIи чылагъохэм ятарихь фэгъэхьыгъэу тхылъитф къыдыгъэкIыгъ.

ЕмтIыль Разыет анэхь пшъэ-рылъ шъхьалэу зыфилэгъужы-рэр IэпIэсэныгъэшхо зыхэлъ специалист-тарихьлэжхэр, ти-республикэ ыкIи Темыр-Кавказ регионым яеджапIэхэм апае кIэлэгъэджэхэр къэгъэхьа-зы-рыгъэнхэр ары. А лъэныкъомкIи гъэхьыгъэ макIэп ышIыгъэр. КIэлэгъэджэхэмрэ студентхэмрэ

апае «К уроку истории» зыфи-Iорэ пособиер къыдыгъэкIыгъ. Адыгэ кIэралыгъо университе-тым итарихь факультет къычи-тIупшыгъэхэм ашыщыбэ Всерос-сийскэ ыкIи республикэ конкур-схэу «Илъэсым икIэлэгъэагъ» зыфиIорэм щатекIуагъэх. А те-кIоныгъэм ЕмтIыль Разыет ила-хьышIу хэлъ.

ГъэшитIу джыри къыгъэшIа-гъэкIи нымрэ тымрэ ячIыфэу телъыр ыгъэгъужыын зэрымы-лэкIыштыр Разыет къыгурыIо, дунаим анэхь къыпэблэгъэ цIыф-хэу щыриIагъэхэм афэгъэхьы-гъэу тхылъ ытхынэу гухэлъ ышIыгъ. 2008-рэ илъэсым «Вехи судьбы: Слово о моих родите-лях» зыфиIорэ тхылъыр къыди-гъэкIыгъ. Разыет аш къышыри-IотыкIыгъ ежэ ицIыф лъэпIэ дэ-дэу илагъэр дунаим зехыжым ыгу щыхьагъэр, ицIыкIугъом фэгъэхьыгъэ гукъэкIыжхэр. Шулъэгъу мыухыжэу нымрэ тымрэ афыриIагъэр гучIэм нэ-сэу къыриIотыкIын ылэкIыгъ.

Разыет адыгэ тхакIохэу, шIэ-ныгъэхьэхэу шылагъэхэм япсэ-улагъэрэ ятворчествэрэ лъэшэу шIогъэшIэгъоныгъэх. 2010-рэ илъэсым аш къыдыгъэкIыгъагъ адыгэ культурэм иIофышIэшхоу Султан Хьан-Джэрые фэгъэ-хьыгъэу ытхыгъэгъэ тхылъыр.

IофшIэкIохэу Р. Хь. ЕмтIыльым илэжьыгъэхэр хагъэуэфы-кIыгъэх «Отличник народного просвещения РСФСР» (1981 илъ.), «Почетный работник высшего профессионального образова-ния Российской Федерации» (2009 илъ.) зыфиIорэ тамыгъэ-хэмкIэ.

Адыгэ республикэ институтэу гуманитар ушэтынхэм апылбьым Разыет непи щэлажьэ ыгу еты-гъэу, ышIагъэр шIомакIэу, кол-лективым иобщественнэ шыла-кIэ чанэу хэлажьэ, институтым ипрофсоюз комитет пэцэныгъэ дызэрехэ, творческэ гухэлъы-шхохэр зыдыIыгъых.

Тыгу къыддэлэу Разыет Хьа-джэбирам ыпхьум псауныгъэ пытэ, насып илэнхэу фэгъэ, зы-кIэхьонсырэ пстэур къыдэхьу-нэу, гъэшIэ кIыхьэ хьунэу ты-фэлъало.

ПЭНЭШЪУ Аскэр.

Адыгэ республикэ инсти-тутэу гуманитар ушэтын-хэм апылбьым тарихьым-кIэ иотдел ипаш, тарихь шIэныгъэхэмкIэ доктор.

Заом, IофшIэным, УIэшыгъэ КIуачIэ-хэм ыкIи хэбзухьумэкIо органхэм яве-теранхэм я Адыгэ республикэ совет ипре-зидиум IофыгуиIлбьым ахэплъагъ. Апэрэр Адыгэ Республикэм и КIэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэр хэдыгъэн-хэмкIэ гъэтхакъэм и 13-м шыIэщт хэ-дзынхэм языфэгъэхьазырын зэрэIорэм фэгъэхьыгъагъ. ЯтIонэрэ Iофыгъор Хэ-гъэгъу зэошхор къызежыагъэр илъэс 70-рэ зэрэхьурэр зэрифэшъуашэу хэ-гъэунэфыкIыгъэнымкIэ ветеран совет-тым Iофэу ышIэрэм, ящэнэрэ Адыгэ Рес-публикэр зызэхьагъэр илъэс 20 зэрэ-хьурэм ипэгъокIэу ветеран организа-

Президиумым изэхэсыгъу

циехэм япшъэрылъхэм яхьылIэгъагъэх. ЯплIэнэрэ Iофыгъор ветеранхэм якъэлэ ыкIи ярайон советхэм ятхьаматэхэм яIофшIагъэхэмрэ къызыхьугъэ мафэхэмрэ зэрифэшъуашэу хэгъэунэфыкIыгъэн-хэмкIэ шIэгъэн фаехэр ары зэхьылIэ-гъагъэр.

Апэрэ Iофыгъоу парламент хэдзынхэм яхьылIагъэм къытегушIагъ Адыгэ Рес-публикэм и ЦИК итхьаматэу Хьут Юрэ.

— Хэдзынхэр Адыгэ Республикэм ищылаIэкIэ анэхь мэхъанэ зыIэ политиче-

скэ хьугъэ-шIагъэу щыт, — ыIуагъ Ю. А. Хьутым. — Гъэтхакъэм и 13-м ятфэнэрэу АР-м и КIэралыгъо Совет — Хасэм иде-путатхэр хадзыштых. ХэгъэунэфыкIыгъэн фаер а хэдзын кампаниер Адыгэ Респу-бликэр загъэпсыгъэр илъэс 20 зэрэхьурэм зэрэтефагъэр ары. КъэIогъэн фаер Пар-ламентым идепутатхэм яхэдзынхэм яхьы-лIэгъэ законным зэхьокIыныгъэ бэклае зэ-рэфэхьугъэр ары.

Президиумым изэхэсыгъо къекIолла-гъэхэм яупчIэхэм яджэуапхэр Адыгеим и

ЦИК итхьаматэ къаритыжыгъэх.

ЯтIонэрэ IофыгъомкIэ ветеранхэм ярес-публикэ совет итхьаматэ игуадзэу Цы-кIушъэ Аслъан къыIотагъэхэм ядэлугъэх. Ящэнэрэ ыкIи яплIэнэрэ Iофыгъохэм яхьы-лагъэу тапэкIэ шIэгъэн фаехэм игъэкIо-тыгъэу къаегушIагъ Адыгэ Республи-кэм иветеран совет итхьаматэу Барташук Генрих.

ЗытегушIэгъэхэ Iофыгъохэм афэгъэ-хьыгъэу президиумым унэшьо гъэнфа-гъэхэр щаштагъэх.

**ШЫМЫГЪЭХЪУ
Мурат.**

(Къызыкӕлӕгъытӕр гъэтхәпэм и 11-м къыдӕкӕгъытӕ нӕмӕрым ит).

Ащ щыц джы — ашхын шымыкӕху кӕмафӕр шӕуцӕу раригъахыг! — Куконау пӕс-тӕу ышӕырӕм Аслӕанкоз фыгуильхӕрӕр. Апӕрапшӕ жӕапхӕмкӕ егъӕфӕлӕжы. Бзылфыгъ ныбжӕ хӕкӕотагъӕм кӕогъу кӕогъӕбылхыгъ ышӕырӕп, тӕдӕ ыхыжыын — ишӕн, джары Куконау ихӕлӕлыгъ зыды-нӕсырӕр. Адрӕ шӕн мыгъоу илӕри сӕдӕу ышӕын, сӕдигъокӕи пхӕшагъӕм шӕӕбагъӕри голӕ; сӕмӕркӕу ябгӕр загӕорӕ кы-теткӕми зымы иягъӕ екӕынӕп; лӕпшӕлӕшхыгъ кӕышгор зӕфи-гъӕчӕни, икӕрыкӕу а сӕмӕркӕу щыпӕн ябгӕр кыригъӕчӕшт, хъун, хъун, сымакӕ го-хынчӕми сыгукӕ сӕ успӕб-лӕгъӕ шӕыпкӕ кыригъӕкӕу; етӕни фӕмыхыоу кӕлӕхып-цӕыкӕжышт Куконау фӕбӕу, шӕабӕу. «Мы тапӕкӕ шӕуаджӕ кыпхыгъӕгъ лым фӕдӕп мыр — мыкӕ лӕшӕу тигъӕтхӕжыгъ», — ылоз, лы шӕӕбӕ гъӕстырыжыгъӕу дагӕр кы-зыкӕлӕчӕырӕр Аслӕанкоз ипӕстӕ лагъӕ фыпхыригъӕбышт. Е сӕдӕкӕ шхын фӕшӕкӕ Ишӕу-лӕшӕхӕр — конфет, хымыцӕй праныч, лӕкӕумӕ-кӕурамбый зыфӕпӕштхӕр мӕклаим кыфы-дихыштхы. Зыкӕын зыфызӕри-хыгъӕм ахӕр Ещыкӕм кыфа-хыхы. Куконау сӕдигъокӕи илӕпӕчӕлӕгъӕн имылӕу кыхӕкӕи-рӕп. Аслӕанкоз ядӕж кыхӕкӕ кӕӕс — пчыхӕ, пчӕдыжӕ, шӕджӕгъоужу школӕм кыкӕи-жыгъа гуащӕм ынапӕ тыгъӕ-пчышхор тель зӕпыт. «Самбыр, самбыр, Синур, мыдӕ сӕ зыгорӕ пфӕзгъӕтӕлыгъагъӕш», — ылоз, кыфшӕштхытхы.

Шыблӕкӕохӕблӕ кыдӕ-хуыхӕрӕ хӕадӕгъ гузжӕо-гъухӕр Ещыкӕ Едыдж ары зып-шӕ дӕкӕхӕрӕр. Хымӕ е гъу-нӕгъу кӕуаджӕм кыкӕи-рӕми ныбжы илӕ фырилӕштӕп. Лӕп-кӕым икӕнзехӕу хӕбӕмрӕ бзыпхӕмрӕ атеткӕ, игъӕ-рет-сӕнаушыгъ кызӕрахӕу, цыфхӕр зехищӕштхы, игъоми зехищыжыштхы. Сӕдми а икӕулыкӕу-кӕинлӕгъу зӕ-пстӕур зӕман кӕныжӕ дышӕпс хуурджӕнӕу лӕшӕлӕгъӕм зӕри-дӕпӕл зӕрафӕхушт-зӕрафи-шӕлӕштӕмкӕи лӕыжыр зы-шӕхысӕжӕу ихӕбзӕп.

Арышӕ, пчымрӕ гуащӕмрӕ Аслӕанкоз кызӕрӕуитынхӕ щылӕп, цыф гушыкӕох зыхӕс-хӕр, цыф гушыкӕох шӕульгъу. Ау гошӕкӕох сӕдигъокӕи иа-хыныч — фӕшӕ Алахымы з-рихыллӕгъӕхӕм фӕд — иахынычӕ дӕдӕх. Сыда шӕула арӕ-уштӕу зыкӕхӕрӕр? Зымылӕм Тхӕм кызыкӕирымӕтырӕр, илӕри шӕхыасынчӕу загӕорӕ ащ зыкӕи-хыжырӕр, сыда шӕулау?

Урокхӕр ыухыгъӕху кӕлӕ-цӕыкӕхӕр зыкӕлӕжыхӕм, та-кыкӕ зытӕу горӕкӕи пхӕн-тӕкӕум Аслӕанкоз зышыри-гъӕчӕхыгъ: нахӕ кӕхылыгъ-кӕи хуыгъ сабыеу ышӕо хӕ-лӕыр. Ауштӕу зӕрӕшыс-шысӕу ежымы ядӕжӕ кӕжынышӕу шӕо иӕлӕмӕкӕыр егъӕхызырыжы, ау ерӕгъ дӕд. Хӕпшыкӕу зы-горӕ хылыгъ дӕд кышӕхӕу, тельмылыхыгъ зыригъӕу-кӕхыгъ: «Е си Тхӕ лӕпӕ, тауштӕу непи

пчыкӕи-рӕмрӕ зӕрырӕ унӕ нӕкӕышхом сыкӕони сыхӕ-жышӕта?» — гум зыкӕызӕпы-ригъӕзӕу кыригъӕжӕ, ау щытми тхылы-тетрадыхӕр зы-дӕлӕ иӕлӕмӕкӕыр ыблыгӕчӕи чӕилхӕзӕ. Зи хӕпшыхыан пӕлӕкӕыштӕп, уиджӕныкӕо пашхӕ уекӕолӕжыын фӕе...

Лӕмыджым кызыкӕытӕ-хыаным псы шӕоркӕ гуштӕ-гъуаджӕу зыу-кӕыжыгъӕ блӕсы-кӕырӕ псыхыом хӕплӕагъ. Зӕ-рӕшӕоркӕ етӕлӕгъаушӕом иза-кӕоп, мо кӕуладжӕпсыр щыла-кӕм фӕдӕ дӕд, гъӕтхӕпӕ нӕкы-кӕжыым хыжӕ-бжыгъу хымы-лыжы щылӕп: натрыф шӕпкӕ шхафӕу зыгорӕм ишхынылӕ моу бӕмышӕу кыдытӕкӕу-жыгъӕм рыгъунӕжӕу. «Ары сӕло, —

упчӕ. О зы закӕор ары нылӕп сӕ мы дунӕшхом щысӕлӕжыр, синан.

Сӕ укыскӕлӕупчӕмӕ сыпсау, сишӕлӕгъо, зи узӕрӕсымылӕ-гъурӕр ары нахӕ. Нӕмыц те-хӕлӕхӕр еу лӕу зӕкӕтӕфӕжыхы. Спсӕ семыблӕжӕу, Краснӕ Армием сыхӕтӕу пчыжыым сыфыкӕлӕуатӕ, синан, сӕзао. Бӕлшӕвикӕм япартие сызӕр-хӕгъӕхыгъӕр кыуаслӕм сшӕо-игъу. Спсӕ семыблӕжӕу Роди-нӕм, Сталинӕм апае пчым се-бӕнынӕу гушыгъӕ пытӕ яс-тыгъ. Ари кыуаслӕ сшӕо-игъуагъ, синан.

Бӕмышӕу сӕ командир са-шыгъ, — мыц дӕжыым Ас-лӕанкоз ынапӕхӕр кылӕтыгъӕх, ыжӕ зӕтезыжӕу кӕдӕлӕрӕ

ЦУЕКӕО Юныс

Лыышӕжӕ

(Романым щыц пычыгъохӕр)

Аслӕанкоз ышӕхӕ кӕхӕ, — дунайжӕ хыф, цыфым фӕдӕ кӕабз, псыхыоми ышӕлӕрӕр бӕ, хӕтрӕми ихӕкӕи, ихыжӕ-бжы-хӕр ещылӕ, кӕолӕи мыуыжыр кызыдихӕр о кӕылӕ.

— А дах, емыкӕу кысфӕ-мышӕ... — ошӕлӕ-дӕмышӕу Аслӕанкоз бзылфыгъ макӕр кӕдӕжагъ, ащ лӕыпыгъӕу «ах!» ылуи, шӕтагъу мыдрӕм ышӕхӕ кыпхыотагъ, зыкӕипхыуати итӕлӕгъу кызытӕуцагъ. Ас-лӕанкоз джауштӕу ишӕн: ура-мым рыкӕо зыхыкӕи ынапӕхӕр кылӕтыхӕрӕп, ыбгъухӕмкӕи зыпхыхыаныр кыригъӕкӕлӕрӕп. Етӕни мы аужыр лӕхыаным лӕыр зӕрӕшӕокӕлодыгъӕм игу-шысӕхӕм шӕхӕр нахы ращӕ-хы хуыгъ. Джы ынапӕхӕр кы-зепхыуатӕхӕм хӕблӕ бзылф-ыгъӕр, Джӕнӕтыкӕомӕ я Мӕ-мӕй, чыиф кӕлӕпчӕжыыем кӕрытыр, ынӕмӕ кӕапӕшӕо-фагъ. Мы такыкӕ дӕдӕми джыри чыжӕу щылӕ сабыр мӕкӕжыы самбырыпсӕу кы-хӕлӕжыоу-кӕыгъ, умышӕмӕ ежӕ инӕнӕжӕ ымакӕ кӕлӕгъӕ фӕ-дӕу кышчыхуыгъу.

— А дах, емыкӕу умышы, Тхӕм пай! — тхылы шӕнӕбз цыкӕлӕр кышӕизӕ ныор кӕ-лӕлӕуагъ. — Еджӕкӕи зымы-шӕлӕрӕм Тхӕр еуагъ...

— Ар лӕфа, нан, кӕаштӕба! — зӕрӕштагъӕм пӕе тӕкӕу укы-тӕжыгъӕ, Аслӕанкоз кыхӕгъу-шӕу-кӕыгъ.

— Алахӕр осӕгъӕлӕлӕу...

Псыхыом ичӕ гъӕтхӕпӕ ордӕ лӕшӕу мычыжӕу кызыпӕ-джӕжы.

— А нан, укысӕлӕлӕжыын мыщ ищыкӕагъа... — шӕнӕбз зӕтеуплӕнкӕлӕгъ цыкӕлӕр, — «мыщ фӕдӕ сӕ ныбжыи кызы-кӕоцӕхыгъӕп!» — гуапӕр иеу лӕпс-лӕпс елӕпӕсӕкӕу Аслӕан-коз кызыкӕоцӕхыгъ.

«Уимафӕ шӕу, синан!!!

Гушыгъӕм сыхымыхӕ рапшӕ-зӕ сӕлам лӕапӕр кыысӕхы, синан! Ащ нӕужым уишылакӕи сшӕмӕ сшӕоигъоу кыкӕылӕ-

бзылфыгъӕм ыдырыным фӕ-дӕу гупсӕ фӕбӕпсӕу лӕплӕагъ. — Зи псыхыошкӕ горӕм сӕ илӕхӕр зӕрӕзӕпырысчыгъӕхӕм пӕе тыгъуасӕ орденӕу «Крас-ная Звездар» джыри кыса-тыгъ. Джащ фӕдӕх тӕ тишыгъӕ-хыушӕлӕхӕр, синан, угу кыс-фӕмыгъӕгъу.

Синан, сигушыгъӕ кызыкӕы-сыухыным сыкӕылӕупчӕмӕ сшӕоигъуагъ: Кӕалӕм ылӕ-ныкӕоджӕ зи кӕӕбар щылӕба? Кымыгъӕзӕжыгъӕмӕ, сишӕ-хыгъуасӕ Германым зӕрашӕ-гъӕр ашыгъӕм шӕыпкӕн фӕе? Иахылыгъу тилӕм зӕкӕми сӕлам фӕбӕр кӕасӕхыжы.

Старшӕ лейтенантӕу Джӕнӕ-тыкӕо Кӕсӕй.

Февралым и 25-рӕ 1944-рӕ илӕс. Мазу кӕлӕтхӕжыгъӕм зӕрӕплӕу, Аслӕанкоз ышӕхӕ кылыгъагъ: мӕзитӕм ехӕур гъогум тетыгъ!

***

— Джӕнӕтыкӕомӕ якӕлӕ ябынӕм писӕм кӕафигъа-хыгъ, гуащ! — нӕцӕлӕхӕу Ас-лӕанкоз кылуагъ, шӕо иӕлӕ-мӕкӕыр ылӕ зӕрӕпылӕагъу лӕжы-ныо-жыӕм адӕжӕ зан-кӕу ихыагъ. Мыщ ыпӕкӕи арӕу-штӕу ихӕбзагъӕп. Апӕрапшӕ тхылыхӕр ежӕ иунӕ шигъӕ-тылыжыынхи, нӕмыкӕи джани, унӕм зӕрысӕрӕр, кызышӕилӕ-ни, афӕзӕшыгъӕу, кӕӕбарыкӕи горӕми шӕфӕу цыгугъу ах-хыштыгъӕ. Ары зӕришӕлӕшты-гъӕр шӕхыае, джы мо мӕ-шӕлӕшхом кыпӕкӕыгъӕ сӕлам тхылыгъу зӕджӕгъӕм ыгу лӕшӕу кыгъӕбырысӕыгъ, ыгурышӕу кыдыгъӕчӕжыгъ, умышӕмӕ а гушӕуагъӕр ежыым кыфыкӕо-кыгъ пӕонӕу, аужыпкӕрашӕ-хыми ыгукӕи кыгъӕлӕлыгъ.

— Хӕта, сишӕашӕ, Джӕнӕ-тыкӕомӕ ашышӕу?

— Мӕмӕй...лӕмӕдӕж пчӕ-лӕм дӕжӕ щысӕр... Кысӕлӕ-лӕгъӕти, моу кыкыфеджагъ! — ныом зӕрӕхӕопсагъӕр Ас-лӕанкоз ымакӕ джыри кыхы-щыгъ.

— А Тхӕм егъӕпсауи! Мы тапӕджӕ сызылӕкӕм кызыкӕ-мытхӕжыгъӕр бӕшӕлӕгъӕ дӕд ылогъагъ... — нысӕм фӕд, Ку-конауи дунайр фӕхыжыгъӕп. — Шыжыри гъорекӕо лӕагъ. Нысӕу кӕлӕм Кӕалӕм кыди-нӕгъагъӕри нӕмыцмӕ лӕащыгъ... Кӕмӕндир ашыгъӕу ары кӕлӕм кызырӕитхырӕр...

Ашӕын гуш адӕ, ар боу кӕлӕ еджӕгъӕшкӕ. Инсиутыр кызы-ухым Кӕалӕм кыдыагъӕнӕжы-гъагъ...

— Тхыамыкӕгуш! — лӕшӕ-бӕу нысӕр хӕшӕтыкӕыгъ, ар дӕдӕм ыгу зыдӕшчылымкӕи ыб-гъӕ етхыожыгъ. — Ай сӕ сы-зӕрӕштӕтыгъӕр сӕрӕджӕжӕр чылӕм дӕсыфӕхӕджӕ...

— Алахыталым тыкыиуху-

цыкӕлӕуӕ унагъом щышы ху-гъӕ. Цӕу ыхыштыри гъӕнӕ-фӕгъахӕу лӕнӕм пӕтысхыагъӕх. Шхынышӕу кӕлӕшчыгъор нысӕм кызырӕрӕшчыгъурӕм — ыгу ри-хышӕта римыхышӕта, лӕп-лӕшӕ Куконау лӕпӕрышӕх-нӕ-чӕпӕрыплӕ шӕабӕу щыс, мы-хыамелӕр ежыым лӕшӕу ыгу лӕхӕу зешӕи. Ау Аслӕанкоз ащ гу лӕитӕрӕп, ышӕхыи кыри-гъӕхыахӕрӕп лӕлӕхӕ зытӕу горӕ зыдихыекӕи бзылфыгъӕ ныбжӕ хӕкӕотагъӕм гушӕо-шхокӕи зытырегъӕкӕи:

— А гуащ, — ишӕыпкӕ ащ, — джырӕ нӕс мыщ фӕдӕу ууп-щӕрыхыагъӕу кӕсӕшӕжырӕп!

— А! Угу рыхыгъ, угу ри-хыгъ! Ашыгъӕм цыкӕлӕжы-еми ыгу рыхыт... — адрӕри разӕ хуыгъу чӕфыпс стырыр кышыгъодзыжы. — Сшӕлӕгъӕ сӕ ар угу зӕрӕрихыштыр. Кӕай-мӕти мыр икӕсӕтыгъӕ! Нан, «зӕхӕу-тӕлӕгъӕу-зӕхӕу-тӕлӕгъӕу», тӕрӕзӕу кыфа-ло-тыгъӕп, джа тфӕпшыгъагъӕм фӕдӕ джыри тфӕшӕыба ыло-тыгъӕ зӕцыкӕлӕм...

Ныом игукӕкӕи-жы чыжӕ Аслӕанкоз кӕлӕшчыгъошхо кы-хылыхыагъ, шхыныгъоу зыпӕ-сым икӕрыкӕу ар кышчыт-хуыгъ:

— Ым, лӕшӕу дӕд, зи ыгу рыхыын ыломӕ... Мыщ фӕдӕ ныбжыи тфӕпшыгъӕп...

— Ошӕла, нысӕ, кӕужылыбжы зыфа-лӕрӕр ары мыр. Сӕр гушӕи сӕнӕ тхыамыкӕм сигъӕшӕ-гъагъӕ. А-а, удӕ, удӕ, зыпари шӕхӕ сиӕжӕп... — тхыау-сы-хӕшхор ыпӕ итӕу гуащӕр зы-щылӕти, мӕкӕипчӕр кызы-лӕуыбгъу-кыгъ. — Тӕлӕу не-пӕ садӕжӕ кӕӕлогъагъӕти мыр кысфихыгъ...

Тӕлӕу Куконау ышнахыкӕи, ар Шыблӕкӕохӕблӕ пӕмыжы-жыу щыс кыуырӕу Кочкинӕкӕи заджӕхӕрӕм шӕпсӕу. Тӕлӕу — тучантес. Исабыигъом кы-шегъӕжыагъӕу сӕкӕатныгъӕр Тӕлӕу кызыдиштагъ, джары лӕыр заоми зыкӕамышӕагъӕр: лӕкӕо сӕмӕгур лӕгушӕзӕфагу фӕдизкӕи джабгъум нахы нах кӕаку. Бӕц ымылыгъу кӕоныр кыныи кышӕхӕу.

Апӕрапшӕ шӕоушыгъульӕ лӕӕчӕбгъо цыкӕлӕр лӕнӕ кӕуа-пӕм, Аслӕанкоз нахӕ пӕблагъу, кытырегъӕуцо. «Кӕшӕлӕр зӕр-уикӕасӕм гу зылыстагъӕр не-пшӕлошӕ», — лӕржыорыным ныор хылӕсӕгъ джы — мӕ-кӕаеми ычӕлӕгъӕи илӕ дӕгъӕчӕ цыкӕлӕм кыдехы хӕдӕн фыжӕ зӕкӕоцӕшчыхыагъӕр.

— Ушӕхыамыс, — ело, — нысӕ, хадз, шаир лӕшӕу шы, о узакӕу пшӕлошӕ, лӕшӕлӕр кызылӕлӕштыр джы о угучӕи чӕс! Хыаумӕ, о узӕрӕфай, нах пшӕлоигъомӕ децӕкӕзӕ шы. Хӕдӕнӕм кыкӕоцӕи-хыгъӕ шӕоушыгъушӕхӕ такыры-шхор, лӕрыфӕгъуджӕ хызырӕу кышчыхуыгъ, шкышкышкы-ригъа-лӕз, шыпӕ цыкӕлӕмкӕи ежыутӕшӕ, етӕни еужыгъӕ-и-жы, нысӕм ыпашӕхӕ щыт лӕӕчӕбгъо цыкӕлӕм ретӕкӕо.

(Джыри кыкӕлӕгъыкӕошт).

АР-м иансамблэу «Ислъамыем» ия 20-рэ илээс инэгъокI

ЩЫЛЭНЫГЪЭР СЭНЭХЪАТЫМ ЕГЪЭЛЭШЫ

Къэбэртэе-Бэлкъарым изаслуженнэ артистэу Къумыкъу Шамсудинэ дунаим щызэлъашлэрэ орэдыло-къэшъокIо ансамблэу «Ислъамыер» ищылэныгъэу елътэ. Сэнэхъатэу кыыхыгъэр шлогъэшлэгъон, илофшлэн лъэпкъ гупшысэр щыпхырицэу елътэ.

— «Ислъамыер» зыгъащэгъэр илээс 20 шлэху хуыт, — еIо Къумыкъу Шамсудинэ. — ИскусствэхэмкIэ республикэ колледжым сыщеджээ, композиторэу Нэхэе Аслъан ансамблэм сыригъэблагъи, орэдым сищылэныгъэ еспхыгъ.

— **Апэрэ кIэлэгъаджэм угурьIоныр Iэшлэхэ?**

— Псынклэп. Амалэу уиIэм, гум илбым кIэлэгъаджэр ащымгъуазэу уигъасэ зыхуыкIэ, Иофыр лыгъэкIотэгъошлэп.

— **Уианэрэ кIэлэгъаджэхэмкIэ уинасын кыыхыгъэу зэ кысэплогъагъ.**

— Николай Пануриным орэд кыызэрэсIощтым сыфигъасэзэ, сыныбжыкIэ кыистефи, дзэм къулыкъушлэ сыклогъагъ. Къызысэгъэзэжым Пэнэшъу Раисэ илээсищым къыкIоцI джы колледжкIэ тызаджэрэм сыщыригъэджагъ. Лъэшэу ащ сыфэраз. Адыгэ орэдыр кыызэрэпIощтым, макъэр зэрэбгъэIорышлэщтым сафигъасэзэ, щылэныгъэм сыфигъэхъазыры зэрэшлогъуагъэр дэгъоу къэсэшлэжы.

— **«Ислъамыем» апэрэ орэдэу кыыщыпIощтыгъэхэр къэошлэжхэба?**

— Апэрэ илээсищым жьыур

ары сызыфэгъэзэгъагъэр. Художественнэ пащэу Нэхэе Аслъан кыисаджи, пэсэрэ орэдэу «Си Пакъэр» кыисытыгъ, Иоф дысыгъэшлэгъ. Къоджэбэрдикъо Мыхъамэт фэгъэхыгъэр ащ къыкIэлъыкIуагъ. ЖьыуакIомэ уахътынымрэ орэдыр кыыхуэдзэнымрэ зэфэшхъаф шыпкъэх.

— **Макъэр орэдым диштэу бгъэIорышлэныр орыкIэ сыда?**

— «Ислъамыем» зыми фэмыдэу лъэпкъ орэдхэр къеIох. Ар апэу зишлушлагъэр композиторэу Нэхэе Аслъан. Орэдым макъэр еогъэкIукIэ Иофыр гъэцкIагъэ хуэрэп. Пэсэ пытэу, жьы кIэтэу кыызэрэпIон фаер. Мэкъэ дэгъу уиIэми пфэмыгъэIорышлэу кыихъкы. Искусствэм ыбзэкIэ орэдыр

къэпIоныр сэ нахъ кыыхэсэхы.

— **Англием кырахыжыгъэ орэдэу «КIорэр», «Нэхамэ я Хъэсас», нэмыкI орэдхэу цыфмэ лъэшэу агу рихыгъэхэрэу къэоIох. Ижыгъэр произведенихэр икIэрыкIэу сценэм кыитенхъажьынхэр къина?**

— Ар зы нэбгырэп зэлъытыгъэр. Орэдышъор ззыгъэфагъэр, ансамблэм фэзыгъэхъазырыгъэр — ахэр апэрэ чыпIэм сэгъэуцух. Пэсэрэ орэдхэм ямэхъанэ кыизэIупхын, кIуачIэу ахэлъыр къипIотыкIын, мэкъэ уцугъэкIэ къэпIонхэм уфэхъазырын фае.

— **Шъэо Римм, ХъокIо Сусани, Агъырджэнэкъо Саньет, нэмыкIхэри «Ислъамыем» фэшыпкъэх, ансамблэр зыгъа-**

щэгъэм кыыщыублагъэу хэтых.

— Иофэу пшIэрэм укIэгущIужьэу щытмэ сыда уисэнэхъат зыкызэблэпхуыттыр? ТычIэсынэу унэ «Ислъамыем» кытитыгъ, орэд кыыщытIозэ цыфмэ ташлагъ. Тхъаегъэпсэху кытфэгумэкIыхэрэр, тищытхуэ зылуатэхэрэр.

— **Эстрадэ орэдхэр къэпIонхэу уфаеба?**

— Орэд зэгъэкIугъэ сымакъэ диштэу кыисатмэ «сыфаеп» сIощтэп. Ау сэ эстрадэ орэдылоу сыщытэп, «Ислъамыем» сызэрэхэтым фэшI сызэрэкIэмыгъожьырэу кыиосIуагъ. Ижыгъэр орэдхэр «Ислъамыем» хэмытхэми къаIоу сырехъылIэ, ари дэгъу. Пэсэрэ лъэпкъ орэдыр шапхэмэ адиштэу къэпIоныр зэрэмыпсынклэр ори ошIэ. Орэдышъор ззыгъэфагъэм, дирижерым, нэмыкIхэм ялътыгъэр бэ. Сисэнэхъат «Ислъамыем» щылызгъэкIуатэ сшIоигъу.

— **Уилофшлэн пшIогъэшлэгъон, щытхуэр пфало, унэгъо дахэ уиI. Шыкур оIоба?**

— Ары. Сянэ-сэтэхэр Къунчыкъохъаблэ кыисыжыгъэх, Мыекъуапэ тыщызэдэпсэу.

— **Уишхъэгъусэрэ орырэ зэдэ-шъонIух игъуисабыйхэу Сэламчэрыерэ Сэтэнаерэ. Шъуиубилей концерт уфэхъазыра?**

— ОрэдыкIэхэр къэтIощтых. Программэр гъэшлэгъонэу гъэпсыгъэ. Искусствэр зикласэхэр концертм еплъынхэу къэтэгъэблагъэх.

Сурэтым итыр: **Къумыкъу Шамсудинэ «Ислъамыем» орэд кыышело.**

ЛЪЭПҚЪ ИСКУССТВЭМРЭ КІЭЛЭЦЫКІУХЭМРЭ

БЫРАКЪЫМ ЗЫРЕГЪЭУБГЪУ, ЕГЪЭБЫБАТЭ

КIэлэцыкIу лъэпкъ ансамблэу «Мыекъуапэ инэфылъэхэм» икъэшъакIоу Нэныжэ Амирэ республикэм икъэлэ шъхъалэ ия 7-рэ гурыт еджапIэ щеджэ, я 8-рэ классым ис. Янэ-ятэхэр дунаим щыцIэрыло ансамблэу «Налмэсым» икъэшъакIох. Лъэпкъ искусствэр зыцагъэлъэлэрэ унагъом шапIурэ кIалэр адыгабзэкIэ еджэ, матхэ, сэнэхъатэу кыыхыщтым непэ зыфегъасэ.

«Мыекъуапэ инэфылъэхэр» Тьркуем, Польшэм, Абхъазым, къош республикэхэм, гъунэгъу краим, Москва, нэмыкIхэми ащылагъ. Лъэпкъ къашъоу кышIыхэрэр цыфмэ ашлогъэшлэгъоных. Ансамблэм ихудожественнэ пащэу, Урысыем изаслуженнэ артистэу, Адыгэ Республикэм инароднэ артистэу Къулэ Мыхъамэд пшъэрылты шъхъалэу зыфигъэуцугъэмэ ащыц Адыгейм икъэралыгъо гъэпсыкIэ игъэпытэн фэгъэхыгъэ Иофыгъохэм кIэлэцыкIухэр чанэу ахэгъэлэжъэгъэнхэр. Ансамблэм кыыщышъохэзэ, лъэпкъ искусствэм ишъэфхэр, Адыгэ Республикэм итарихъ зрагъашIэ.

Нэныжэ Амирэ филармонием щыкIорэ концертхэр адыгабзэкIэ зэришэхэу зэп зэрэтлэгъугъэр. Сэнауыгъэ зыхэлэ кIэлэцыкIумэ апае Адыгейм ителевидение икъэтынхэм ахэлажъэщтыгъ. «Мыекъуапэ инэфылъэхэм» кыыщышъоу

зырегъажьэм янэ-ятэхэр упчIэжъэгъу ышIыщтыгъэх. Къашъом кIуачIэу хилъхъэрэмрэ концертмэ зэрахэлажъэрэмрэ зэригъапшэхэу уахътэ къекIущтыгъ. Дэгъоу укъэмышъоу узыгъасэрэмэ пчэгум укырагъэхъаштэп — ар Амирэ псынклэу кыгурыуагъ.

Къэбэртэе-Бэлкъарым, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Нэныжэ Айдемъыррэ ащ ишъхъэгъусэу Людмилэрэ синэIуасэх. «Налмэсым» иконцертхэм ащысэлъэгъух. «Налмэсымрэ» «Мыекъуапэ инэфылъэхэмрэ» япрограммэхэр зэфэдэхэп шъхъае, кIэлэцыкIумэ гухэлъэу ялэм мэхъанэ хэхыгъэ фэтэшы. «Налмэсым» кIырэллтых, кыыщышъохэ ашIоигъу.

БэмышIэу зэхашэгъэ ансамблэу «Гуфитымерэ» «Мыекъуапэ инэфылъэхэмрэ» Нэныжэ Амирэ къащшго. «КъушхъэчIэхэр», «Ислъамыер», нэмыкIхэри ащ къешIых. Лъэпкъ къашъохэр икIасэ-

хэшъ, ыгу нахъ рихыгъэрэм кытегушIэрэп, ыгошынхэр кыыригъэкIурэп. Арэу щытми, оркестрэм лъэпкъ мэкъамэхэр кыыхидзагъэхэу «Си Адыгей» зыфиIорэ къашъом Амирэ хэлажэ зыхуыкIэ, жьым зэрихэу кыышхэху.

Лъэпкъ шъошэ фыжъэу щыгъыр зэпэжъыужы, адыгэ быракъыр зэкIищыгъэу егъэбыбатэ. ЛъапэкIэ уцугъэу пчэгум кышъшъошэ, Iэгъу кыфытеорэмэ ытхъакIумэ «агъашIо».

Къашъом ныбджэгъу зэфышIыгъэхэр ансамблэм зэдыхэтых. Дзэхохъу Адам, Къэлэшъэ Долэт, ХъокIо Рэмэзан, нэмыкI кIэлэеджакIохэри апэкIэ маплъэх, сэнэ-

хъатэу кыыхахыщтым егупшысэх. Дунаим щызэлъашIэрэ ансамблэу «Налмэсым» иконцертхэм яллъыхэзэ, ежъхэми загъасэ, илээс зауэлэ ащ рагъэблэгъэнхэу мэгугъэх.

Мэлылфэгъум и 25-р адыгэ быракъым и Маф. Урысыем ишъолъырхэм ямызакъоу, тилъэпкъэгъуэр зыщыпсэрэу хэгъэгумэ быракъым ехыллэгъэ мэфэкI зэхэхъэхэр ащызэхашъщтых. Нэныжэ Амири «Мыекъуапэ инэфылъэхэмрэ» «Гуфитымерэ» ахэтэу а мафэм къэшъошт, уджыщт, лъэпкъ быракъыр ыгъэбыбэгъэщт.

Сурэтым итыр: **Нэныжэ Амирэ къашъоу «Си Адыгейм» хэлажэ.**

НэкIубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТИЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КъыдзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ ИофхэмкIэ,
IэкIыб къэралхэм
ащыпсэрэу тилъэп-
къэгъухэм адырIэ
зэпхыныгъэхэмкIэ
ыкIи къэбар жъу-
гъэм иамалхэмкIэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

**Редактор
шъхъалэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редакциер
зыдэщылэр:**
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхъалэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкIыжэ зы-
хыгъэр секретары:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

**Зыщаушыхъаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын ИофхэмкIэ,
телерадиокъэтын-
хэмкIэ ыкIи зэльы-
IэсыкIэ амалхэмкIэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыпIэ гъэIоры-
шIанIэ, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыыхиу-
тыхэрэм мышъып-
къагъэу къахафэ-
хэрэмкIэ къэзыт-
хыгъэхэм пшъэдэ-
кIыжэ ахы. Къа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым щылажъэхэр-
рэмрэ яеплъыкIэ
зэтемыфэн ылъэ-
кIышт. Гъэзет-
еджэхэм кыт-
фагъэхъэрэ тхы-
гъэхэр зэхэтфы-
хэрэп ыкIи къэ-
зытхыгъэхэм
алэкIэдгъэхъа-
жыыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

**Пчъагъэр
4335
Индексхэр
52161
52162
Зак. 719**

Хэутыным
узщыкIэтхэнэу щыт
уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ
уахътэр
Сыхъатыр 18.00